

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra Rozvojových studií

Mezinárodní rozvojová studia

**Vyhodnocení prioritních zemí české
rozvojové spolupráce a identifikace dalších
možných kandidátů**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.

Vypracoval: Josef Zajíc

Olomouc 2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a všechny použité zdroje jsem uvedl v seznamu.

V Olomouci dne 15. 5. 2008

.....

Rád bych poděkoval doc. RNDr. Pavlu Nováčkovi, CSc. za cenné rady a odborné vedení.

Také bych rád vyjádřil své poděkování PhDr. Petru Jelínkovi a Michalu Procházkovi z České rozvojové agentury za vstřícný přístup, odborné konzultace a poskytnuté informace.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
1 Úvod	7
2 Cíle práce	8
3 Použitá metodologie	9
4 Prioritní země české ZRS – zhodnocení kritérií výběru	10
4.1 Struktura české zahraniční rozvojové spolupráce	10
4.1.1 Vývoj od 90. let	10
4.1.2 Obecné principy poskytování rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU	12
4.1.3 Teritoriální priority	14
4.2 Kritéria pro výběr prioritních zemí	15
4.2.1 Naléhavost pomoci (tj. ekonomická a sociální úroveň přijímající země)	16
4.2.2 Snaha přijímající země svou situaci řešit a poskytnutou pomoc efektivně využít – tzn. existence vlastní rozvojové strategie	18
4.2.3 Úroveň demokracie a dodržování lidských práv v přijímající zemi	19
4.2.4 Vztah přijímající země k České republice (tj. zahraničně-politické a ekonomické vazby)	21
4.2.5 Vhodná infrastruktura pro projekty, přítomnost ZÚ	22
4.2.6 Míra využití pomoci včetně možnosti kontroly využití	23
4.3 Souhrnné zhodnocení kritérií výběru	24
5 Zkušenosti s realizací české rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi za období 2002–2007	25
5.1 Dlouhodobé priority	27
5.1.1 Angola	27
5.1.2 Bosna a Hercegovina	29
5.1.3 Jemen	31
5.1.4 Moldavsko	33
5.1.5 Mongolsko	35
5.1.6 Srbsko	37
5.1.7 Vietnam	39
5.1.8 Zambie	41
5.2 Střednědobé priority	43
5.2.1 Afghánistán	43
5.2.2 Irák	43

6	Identifikace dalších potenciálních prioritních zemí	44
6.1	Výběr prioritních zemí v roce 2004	44
6.1.1	Potenciální prioritní země	46
6.1.1.1	Etiopie	46
6.2	Výběr z neprioritních zemí české ZRS	47
6.2.1	Potenciální prioritní země – region Latinské Ameriky	47
6.2.1.1	Nikaragua	48
6.2.2	Potenciální prioritní země – region střední a jihozápadní Asie	49
6.2.2.1	Kyrgyzstán	50
6.2.3	Potenciální prioritní země – region jižní a jihovýchodní Asie.....	50
6.2.3.1	Filipíny	51
6.2.4	Potenciální prioritní země – region Afriky	52
6.2.5	Potenciální prioritní země – region Evropy a Zakavkazska.....	52
6.2.5.1	Gruzie	54
6.3	Shrnutí	55
7	Závěr	56
8	Shrnutí	57
9	Summary	58
10	Použité zdroje	59

Seznam použitých zkratek

ACP	<i>Association for Carribean and Pacific Countries</i>	Státy pacifické a karibské oblasti
CSP	<i>Country Strategy Paper</i>	Střednědobý program rozvojové spolupráce
ČR		Česká republika
EDF	<i>European Development Fund</i>	Evropský rozvojový fond
EU	<i>European Union</i>	Evropská unie
HDI	<i>Human Development Index</i>	Index lidského rozvoje
HDP		Hrubý domácí produkt
HIPC	<i>Heavily Indebted Poor Countries</i>	Vysoce zadlužené chudé země
HND		Hrubý národní důchod
LDCs	<i>Least Developed Countries</i>	Nejméně rozvinuté země
MDGs	<i>Millenium Development Goals</i>	Rozvojové cíle tisíciletí
MPO		Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
MZV		Ministerstvo zahraničních věcí ČR
ODA	<i>Official Development Assistance</i>	Oficiální rozvojová pomoc
OECD	<i>Organization for Economic Cooperation and Development</i>	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN		Organizace spojených národů
PRSP	<i>Poverty Reduction Strategy Paper</i>	Strategická koncepce odstraňování chudoby
RSP	<i>Regional Strategy Paper</i>	Dokument strategie rozvoje regionu
UV		Usnesení vlády
WB	<i>The World Bank</i>	Světová banka
ZRS		Zahraněční rozvojová spolupráce
ZÚ		Zastupitelský úřad

1 Úvod

Zahraniční rozvojová pomoc České republiky, resp. Československa, je od konce 50. let nedílnou součástí angažovanosti a aktivit státu na mezinárodním poli, směřujících do zemí tzv. rozvojového světa. Od té doby prošla tato spolupráce dlouhým a složitým vývojem. V době studené války poskytoval stát, v rámci východního bloku, pomoc především mimoevropským socialistickým zemím. Proto jako teritoriální priority spolupráce byly určeny „spřátelené“ země, se kterými mělo Československo rozvíjet obchodní a ekonomické vztahy v duchu socialismu, tehdy formou jak hmotné, tak technické pomoci. Další významnou formou rozvojové spolupráce bylo poskytování stipendií ke studiu na českých a slovenských vysokých školách. Právě v této oblasti by se daly najít počátky dlouhodobých mezistátních vztahů, které přetrvávají dodnes, a musely tak ovlivnit naši zahraniční rozvojovou spolupráci jak po roce 1989, tak i po vstupu České republiky do významných politických a ekonomických organizací jakými jsou Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj či Evropské unie. Dnes jsou kritéria, podle nichž jsou určovány prioritní země jednotlivých států, daleko rozsáhlejší a složitější, a rozvojové koncepce států tak více odrážejí momentální teritoriální i sektorovou potřebu rozvojových zemí.

Přestože koncepce české zahraniční rozvojové spolupráce prošla za poslední desetiletí značnou přeměnou, je stále ve vývoji. Za téma mé bakalářská práce jsem si zvolil oblast, u které lze diskutovat, zda její proces transformace je dostatečně rychlý na to, aby mohla efektivně a transparentně plnit svou funkci v systému české rozvojové spolupráce. Jsou to současné prioritní země české rozvojové spolupráce a kritéria, podle nichž jsou tyto země vybírány. V moderní historii českého systému proběhl výběr teritoriálních priorit de facto jen v roce 2002 a v roce 2004, což vypovídá o jisté nezkušenosti naší země s tímto výběrem. Potvrzuje to i současný seznam a celkový počet prioritních zemí, z něhož je vidět vliv spíše politického a ekonomického zájmu České republiky nad primárním zájmem pomoci rozvojovým zemím.

I když jsou současné prioritní země označeny jako dlouhodobí partneři rozvojové spolupráce, je jisté, že v budoucnu dojde k přeměně teritoriálních priorit, a to jak změnou celkového počtu zemí, tak aplikací vhodnějších kritérií dle vzoru vyspělých donorských zemí.

2 Cíle práce

Hlavní cíle bakalářské práce jsou rozděleny do tří kapitol.

V kapitole první je cílem nejprve nastínit historii českého systému poskytování zahraniční rozvojové spolupráce, vedoucí k výběru prioritních zemí v roce 2004, a poté určení hlavních kritérií, které jsou využívány při jejich výběru. Nejdůležitější kritéria budou následně podrobně rozpracována a souhrnně zhodnocena.

Cílem druhé kapitoly je popis dosavadních zkušeností České republiky s realizací rozvojové spolupráce se současnými prioritními zeměmi. U každé z nich bude cílem především určit důvody, proč je daná země na seznamu prioritních zemí, sektorové a geografické zaměření spolupráce, a také realizované projekty v posledních letech.

Třetí kapitola je zaměřena na identifikaci dalších potenciálních prioritních zemí české zahraniční rozvojové spolupráce. Primárním cílem je určit, na základě komparace používaných kritérií aplikovaných na všechny státy jednotlivých rozvojových regionů, vždy jednu potenciální prioritní zemi z každého vybraného regionu.

3 Použitá metodologie

Při vypracování bakalářské práce byla použita rešeršně-kompilační metoda sběru a následné analýzy dat. Při sběru dat byly využity dokumenty Ministerstva zahraničních věcí ČR (dále jen MZV) a také institucí, které se problematice rozvojové spolupráce věnují. Důležitá data byla získávána taktéž ze statistických údajů mezinárodních organizací, převážně Organizace spojených národů (dále jen OSN).

Během vypracovávání bakalářské práce jsem se potýkal s nedostatkem alternativních zdrojů k informacím MZV, a většina údajů je tak z tohoto pohledu neověřitelná. Tím, že se však jedná o oblast systému poskytování české rozvojové spolupráce a tedy o informace ze státního sektoru, údaje by měly být věrohodné.

Kromě zmíněných zdrojů informací jsem se také několikrát setkal se zaměstnanci České rozvojové agentury, kteří mě uvedli do problematiky jak českého systému zahraniční rozvojové spolupráce, tak i problematiky mé bakalářské práce. Pokud jsem si nebyl něčím jist, konzultoval jsem problém právě s nimi.

Jelikož jde většinou o aktuální zdroje státního sektoru, nejvíce informací jsem čerpal z internetových stránek MZV a institucí spadajících pod správu MZV, převážně Rozvojového střediska Ústavu mezinárodních vztahů. Stěžejním zdrojem se pro mou bakalářskou práci staly internetové stránky Vlády ČR z důvodu citace jednotlivých usnesení vlády a zákonů týkajících se rozvojové spolupráce.

Třetí kapitola je založena na srovnávání dat nejdůležitějších kritérií výběru, zejména výše Indexu lidského rozvoje, historie pomoci, celkového počtu implementovaných projektů a přítomnosti zastupitelských úřadů (dále jen ZÚ).

Po seznámení s danými informacemi jsem u jednotlivých kapitol využíval komparace dat a syntézy poznatků. Veškerá citovaná literatura je uvedena v použitých zdrojích. Uvozovkami jsou označeny citace přímé, sekundární citace jsou uvedeny v závorce přímo za citovanou částí.

Jako autor bakalářské práce jsem si vědom přeměny Rozvojového střediska Ústavu mezinárodních vztahů na Českou rozvojovou agenturu k 1. 1. 2008, ovšem vzhledem k výběru prioritních zemí proběhnuvšího v roce 2004 a naprosté většiny informací pocházejících z doby před rokem 2008 jsem se rozhodl zachovat v citacích název Rozvojové středisko.

4 Prioritní země české ZRS – zhodnocení kritérií výběru

4.1 Struktura české zahraniční rozvojové spolupráce

4.1.1 Vývoj od 90. let

Česká republika (dále jen ČR) přistoupila k oficiálnímu vládnímu programu poskytování zahraniční rozvojové pomoci již v polovině 90. let, a to schválením *Zásad pro poskytování zahraniční pomoci*¹ z roku 1995. Tento dokument lze považovat za počátky nové systematické rozvojové spolupráce ČR, jelikož důsledkem zániku československé federace k 31. 12. 1992 nebyly nikdy realizovány *Zásady pro poskytování československé zahraniční pomoci* schválené právě v roce 1992. Tyto změny byly spjaty i se vstupem ČR do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Cooperation and Development – dále jen OECD), kdy muselo dojít k přijmutí závazků plynoucích z členství v této organizaci i v oblasti poskytování rozvojové pomoci.

Obsahem těchto *Zásad* (UV 153/1995) bylo 13 bodů, které se řídily mezinárodními normami a nařízeními, vycházejícími z rezolucí Valného shromáždění OSN a principů OECD. ČR tak přijala i takové zásady, jako např. vyloučení dodávek vojenského materiálu, což v historii tvořilo nemalé procento materiální pomoci socialistického Československa. Tento dokument se už také zmiňuje o prioritách rozvojové pomoci u bilaterální formy spolupráce a ustanovuje MZV jako koordinátora české zahraniční rozvojové pomoci². Nutno podotknout, že ČR v té době byla ještě řazena do tzv. nastupujících dárcovských zemí, a tak přes poskytování rozvojové pomoci do zahraničí byla zároveň i jejím příjemcem.

Jako součást výše zmíněného materiálu byla i *Koncepce zahraniční pomoci ČR na období let 1995–2000*. Po pěti letech došlo k analýze³, která byla oficiálně vládě předložena v roce 2001, a jejímž úkolem bylo vyhodnocení dosavadního dění v oblasti rozvojové pomoci. Dostí obsažný dokument, který analyzoval chyby napříč celým systémem. Definovaly se hlavní nedostatky – od chybného a nejednotného statistického výkaznictví, přes roztržitost teritoriálních priorit, až k neefektivnosti řízení ze strany MZV. Jeden ze závěrů analýzy, který vystihl celou podstatu chybného systému, zněl následovně:

¹ Usnesení vlády č.153/1995 „Zásady pro poskytování zahraniční pomoci“.

² Kompetence nadále zůstaly v rukou jednotlivých ministerstev.

³ „Analýza a zhodnocení realizace zahraniční rozvojové pomoci 1996-2000“ z roku 2001.

„Usnesení vlády č.193/1995, kterým se poskytování zahraniční rozvojové pomoci řídí od roku 1995, tvoří obecný rámec a v perspektivě vstupu ČR do Evropské unie (dále jen EU) lze uvažovat o jeho doplnění.“ (MZV-Analýza a zhodnocení realizace ZRS 1996–2000, 2001)

Jednoduše řečeno, systém postrádal většinu pravidel nutných pro efektivní a transparentní fungování zahraniční rozvojové spolupráce, avšak závěr této zprávy nastínil i fakt, že ČR bude muset tak jako tak systém změnit s plánovaným vstupem do EU.

Jako návaznost na tuto zprávu byla připravena *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007*⁴, která měla chyby v systémovosti vyřešit. V oblasti teritoriálních priorit např. definovala kritéria pro výběr přijímajících zemí; následně byla tato kritéria aplikována a bylo vybráno dvacet prioritních zemí. Bylo to vůbec poprvé, co došlo k upravení značně roztržitěné bilaterální pomoci. Dále zde byla zmíněna i rozvojová politika EU a nároky a povinnosti, které bude muset ČR po vstupu do EU plnit, v tomto dokumentu také došlo k oficiálnímu přihlášení se ČR k Rozvojovým cílům tisíciletí (Millenium Development Goals – dále jen MDGs) a obecným principům partnerství v rámci rozvojové spolupráce. V jistém slova smyslu by se dala nazvat revoluční, jelikož do celého systému rozvojové spolupráce vnesla jakýsi pořádek, stala se kompromisem mezi nutnými změnami vyplývajícími z Analýzy z roku 2001 a neochotou jednotlivých ministerstev měnit cokoliv, co by mohlo ohrozit jejich suverénní pozici v celém systému poskytování rozvojové pomoci. Zmínka je zde i o přeměně již existujícího Rozvojového střediska⁵ na Rozvojovou agenturu ke konci roku 2007.

Obecně se definovaly dvě fáze – období před vstupem ČR do EU a období po vstupu ČR do EU. V první fázi, tedy od roku 2002 do května 2004 (vstup země do EU byl stanoven na 1. 5. 2004), se měl systém rozvojové spolupráce řídit v souladu s platným usnesením vlády č.153/1995 (viz výše), ve druhé fázi by mělo dojít k přijetí účinného systému poskytování zahraniční rozvojové pomoci, víceméně podle systémů členských zemí EU.

⁴ Usnesení vlády č.91/2002 „Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007“.

⁵ Rozvojové středisko bylo zřízeno Ministerstvem zahraničních věcí v září 2001.

Nicméně, tato koncepce nebyla nikdy schválena, vládou byla pouze „vzata na vědomí“. A tak nosnou součástí českého systému poskytování rozvojové pomoci se staly až *Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* z roku 2004.

4.1.2 Obecné principy poskytování rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU

V březnu 2004 schválila česká vláda *Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU*⁶ (dále jen *Zásady*), čímž nahradila do té doby platné zásady z roku 1995, a započala tak transformaci českého systému poskytování zahraniční rozvojové spolupráce. ČR se zapojením do společné rozvojové pomoci EU přihlásila k svému dílu odpovědnosti za globální problémy a zavázala se tyto problémy řešit, a to formou *zahraniční rozvojové spolupráce* (dále jen ZRS) s vybranými partnerskými zeměmi⁷.

Jako hlavní body těchto zásad, které ČR přijmula (nebo přijme) a výrazně tak změnila dosavadní stav svého systému, se dají považovat následující části:

- Veřejné zakázky: ČR musela sladit svůj právní řád se směrnicemi EU, nejvíce se to týkalo oblasti zadávání veřejných zakázek. Změny byly nutné vzhledem k transparentnosti celého systému. Výsledkem toho byl nový zákon o veřejných zakázkách⁸ z roku 2004, který změnil dosavadní, dosti neprůhledné, dění v této oblasti.
- Programový systém řízení: přistoupením ČR do EU byl v rámci ZRS započat postupný proces směřování od projektového k programovému systému řízení s cílem koncentrace dlouhodobé rozvojové pomoci do předem určených regionů. Novými prvky se především staly, v rámci integrace rozvojových a politických aspektů vnějších vztahů EU, dokumenty *Country Strategy Paper* (dále jen CSP; dokument definující střednědobý program rozvojové spolupráce v jednotlivých zemích), resp. *Regional Strategy Paper* (RSP).
- Soukromý a neziskový sektor: České republice vstupem do EU vznikla povinnost platby do obecného rozpočtu EU, současně se ale tak objevila možnost pro soukromé a neziskové firmy účastnit se výběrových řízení vypisovaných Úřadem pro spolupráci EuropeAid v rozvojových zemích⁹. Samotná EU považuje neziskový sektor za

⁶ Usnesení vlády č.302/2004 „Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU“.

⁷ Partnerskými zeměmi se rozumí rozvojové a transformující se země podle teritoriální definice OECD.

⁸ Zákon č. 40/2004 Sb. O veřejných zakázkách.

⁹ Do těchto zemí nelze zahrnout státy ACP; projekty rozvojové spolupráce do těchto zemí jsou hrazeny Evropským rozvojovým fondem (EDF), do kterého ČR dosud nepřispívá.

dlouhodobého partnera v rozvojové spolupráci v příštích desetiletích, a tím vzniká v ČR možnost angažování se českých neziskových organizací na rozvojové pomoci v zahraničí.

- Teritoriální a sektorové priority: v souladu s cíly uvedenými v *Zásadách* (UV 302/2004) a politickými zájmy ČR dochází ke koncentraci ZRS do předem určených regionů, které navrhuje MZV. Poprvé tak dochází k oficiálnímu seznamu tzv. prioritních zemí české ZRS, se kterými mají být následně vypracovány dokumenty určující strategii rozvoje – CSPs. Sektorové priority jsou definovány na základě tzv. *principu 3C*¹⁰ a v souladu s MDGs.

Změny v obecných principech poskytování ZRS se přirozeně promítly i do dalších dílčích oblastí. Jednou z nich je samotné řízení projektového cyklu. V roce 2005 byla schválena usnesením vlády *Pravidla pro výběr a financování bilaterálních projektů*¹¹, v praxi se tato pravidla projevila vznikem *Manuálu projektového cyklu ZRS ČR* (dále jen *Manuál*), který podrobně rozpracovává celý projektový cyklus.

„Cílem *Manuálu* je zajistit uplatňování standardních postupů projektového cyklu v bilaterální ZRS ČR při jeho vhodné adaptaci na specifika aktuálního stavu ZRS ČR (včetně institucionálního nastavení). *Manuál* definuje účel každé z fází projektového cyklu, stanovuje postupy a role jednotlivých aktérů v každé fázi a usiluje o standardizaci využívaných dokumentů.“ (MZV – *Manuál projektového cyklu ZRS ČR*, 2006)

V neposlední řadě, ČR se po vstupu do OECD (1995) a EU (2004) stala oficiálně jednou ze čtyřiceti nejbohatších zemí světa a zavázala se bojovat proti světové chudobě formou poskytování ZRS rozvojovým zemím. Svůj závazek dala najevo v květnu 2005, kdy na zasedání Rady EU odsouhlasily vlády nových členských států (včetně vlády ČR) růst podílu oficiální rozvojové pomoci (Official Development Assistance – ODA) vzhledem k hrubému národnímu důchodu (HND) na 0,17 % do roku 2010, resp. 0,33 % do roku 2015. Česká republika se tak připojila k jistému „morálnímu cíli“, ovšem protože tento závazek patří k tzv. *soft acquis*¹², nelze v realitě předpokládat jeho plnění. Rozpočtová politika státu v dalších letech pravděpodobně s růstem podílu počítat nebude.

¹⁰ Princip 3C: Coordination, Coherence and Complementarity.

¹¹ Usnesení vlády č.1311/2005 „Pravidla pro výběr a financování bilaterálních projektů v rámci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky“.

¹² „Soft acquis“- nevynucovatelné doporučení.

4.1.3 Teritoriální priority

Z výše uvedených informací je patrné, že ZRS ČR byla až do vstupu země do EU značně, sektorově i teritoriálně, roztržštěná. Postrádala jednotná pravidla, a tak se finance z české rozvojové pomoci často neefektivně ztrácely v nesmyslně velkém množství projektů. Po dobu vývoje českého systému ZRS padalo nejvíce kritiky hlavně na fakt, že rozvojová pomoc je nekoordinovaná a nemá svá přednostní místa zájmu.

Jako prvotní impuls ke změně posloužila *Analýza a zhodnocení realizace zahraniční rozvojové pomoci 1996–2000* z roku 2001, na jejímž základě vznikla *Koncepce ZRS ČR na období let 2002–2007*. Právě tato koncepce jako první v historii dokázala sestavit seznam teritoriálních a sektorových priorit ZRS ČR. Výsledkem toho bylo dvacet prioritních zemí, kam by měla česká rozvojová pomoc směřovat v letech 2002–2007, s konkrétním uvedením sektorů přednostního zájmu v daných státech. Dokument uvádí i základní podmínky pro výběr jednotlivých partnerských zemí, souhrnně nazvané „Kritéria pro výběr přijímajících zemí“. Česká ZRS měla tak být v letech 2002–2007 přednostně směřována do šesti hlavních regionů¹³, čímž by došlo k pokrytí všech nejchudších oblastí světa. Ačkoliv tato koncepce nebyla schválena, došlo k jistému posunu. ČR totiž poprvé v historii měla „psaný“ seznam konkrétních prioritních zemí, vybraných k dlouhodobé rozvojové spolupráci.

Oficiální schválený seznam prioritních zemí přinesly až *Zásady* spojené se vstupem ČR do EU, zde již známé pod označením UV 302/2004 (viz výše). Oproti koncepci z roku 2002 došlo k redukci z dvaceti zemí na osm, kam bude směřována dlouhodobá rozvojová pomoc, a vymezily se i dvě země, se kterými bude vedena ZRS ve střednědobém časovém horizontu za předpokladu, že tyto země budou spolupracovat při odstraňování bezpečnostních rizik (k tomuto zařazení došlo v důsledku konfliktů v těchto zemích před rokem 2004, po nichž se tyto státy ocitly ve výjimečné situaci a ČR jako součást koaličních sil nese odpovědnost za daný stav v zemích).

Dokument však nepodává informace o tom, jaká byla kritéria pro výběr těchto osmi prioritních zemí. Nicméně, vzhledem k tomu, že v této oblasti existuje mezinárodní konsenzus napříč všemi významnými organizacemi, lze vyvodit většinu těchto kritérií z vládních dokumentů z roku 1995 (UV 193/1995), resp. z roku 2002 (UV

¹³ Jihovýchodní Evropa, země bývalého SSSR, Blízký Východ, Latinská Amerika, Subsaharská Afrika, jižní a jihovýchodní Asie

91/2002). Tato kritéria budou diskutována a podrobněji zmíněna v následující podkapitole.

V souladu s cíli uvedenými v těchto *Zásadách* a zahraničně politickými zájmy ČR navrhlo MZV teritoriální priority se záměrem dlouhodobě směřovat českou ZRS do následujících prioritních zemí: (UV č.302/2004 ze dne 31. března, 2004)

- Angolské republiky
- Bosny a Hercegoviny
- Jemenské republiky
- Moldavské republiky
- Mongolska
- Srbska a Černé Hory¹⁴
- Vietnamské socialistické republiky
- Zambijské republiky

Se záměrem střednědobého směřování české ZRS byly navrženy následující země (s podmínkou, že tyto země budou spolupracovat při odstraňování bezpečnostních rizik): (UV č.302/2004 ze dne 31. března, 2004)

- Afghánistán
- Irácká republika

4.2 *Kritéria pro výběr prioritních zemí*

Je velmi obtížné určit všechna kritéria, která jsou v systému české ZRS používána pro výběr prioritních zemí. Existují pro to dva důvody. Za prvé, ve vládních dokumentech, které určily současný seznam prioritních zemí (8+2) v roce 2004¹⁵, se nikde neobjevují kritéria, podle nichž bylo vybíráno. Za druhé, i za předpokladu, že byla použita obecná mezinárodní kritéria pro výběr prioritních zemí prosazovaná OECD a EU, nelze určit, kolik z nich bylo aplikováno pro český výběr a už vůbec nelze říci, jakou váhu tato kritéria měla při rozhodovacích procesech, a zda (a v jaké míře) docházelo

¹⁴ Po rozpadu státu Srbsko a Černá Hora v roce 2006 zůstalo prioritní zemí pouze Srbsko.

¹⁵ Usnesení vlády č.302/2004 „Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU“.

k nadřazování jednoho kritéria nad druhým.

Pokud bychom se ovšem podívali na dokumenty starší, psané seznamy kritérií lze nalézt jak v UV 153/1995, kde jsou zmíněna *Kritéria pro stanovení priorit bilaterální rozvojové pomoci ČR*, tak v UV 91/2002 pod označením *Kritéria pro výběr přijímajících zemí*. Dokument z roku 2004 nic takového neobsahuje, lze však vzít v potaz *Manuál* z roku 2006, který psaný seznam kritérií pro výběr prioritních zemí v sekci Programování zmiňuje. Jde však pouze o neformální zdroj, který není nijak závazný.

Oficiální a pevně daný seznam kritérií tedy dosud neexistuje, ovšem z hlediska mezinárodního konsenzu v oblasti výběru partnerských zemí a kritérií zmíněných v českých vládních dokumentech lze vytvořit všeobecný přehled.

Aplikovatelná kritéria jsou následující:

- Naléhavost pomoci (tj. sociální a ekonomická úroveň přijímající země);
- Snaha přijímající země svou situaci řešit a poskytnutou pomoc efektivně využít – tzn. existence vlastní rozvojové strategie;
- Vztah přijímající země k České republice (tj. zahraničně-politické a ekonomické vazby);
- Úroveň demokracie a dodržování lidských práv v přijímající zemi, index korupce a právní zázemí;
- Míra využití pomoci (tj. efektivnost spolupráce přijímající země, spolehlivost distribuce pomoci) včetně možnosti kontroly využití;
- Vhodná infrastruktura pro projekty, přítomnost ZÚ;

Vedle těchto hlavních kritérií existují i kritéria doplňková, jako jsou koordinace s aktivitami ostatních rádcovských zemí a mezinárodních organizací, či existence kapacit pro efektivní spolupráci.

4.2.1 Naléhavost pomoci (tj. ekonomická a sociální úroveň přijímající země)

Naléhavost, či potřebnost pomoci, je základním kritériem pro určování dalšího výběru partnerských zemí pro poskytování ZRS. Charakterizuje důležité ukazatele (ne)vyspělosti daného státu a primárně podává informace o tom, zda je rozvojová

pomoc/spolupráce potřebná či nikoliv. Toto kritérium „splňuje“ drtivá většina zemí po celém světě; naléhavost pomoci se tak měří pomocí statistických čísel, a to jak v ekonomické, tak v sociální oblasti, jelikož právě tyto dvě oblasti jsou pro měření vyspělosti zemí určující, a rozdílnost čísel poskytne informace o relativní (ne)vyspělosti státu oproti státům ostatním, a tudíž o větší či menší naléhavosti pomoci v jednotlivých sektorech.

Co se týče **ekonomické úrovně** států, mezi základní ukazatele patří:

- *HDP/ob.:* Základní ukazatel Světové Banky (The World Bank – dále jen WB), jde o velikost hrubého národního produktu (dále jen HDP) na jednoho obyvatele za jeden rok, užívaná měna je americký dolar (USD);
- *Zadlužení:* Různé formy vyjádření, nejpoužívanější jsou:
 1. celkový zahraniční dluh (suma závazků se stanovenou lhůtou splatnosti), udávaný v mil. USD., někdy udáván ve vztahu k celkovému HDP.
 2. dluhová služba (souhrn plateb představujících splátky dluhu a úroků za určité období), nejčastěji vyjádřeno jako poměr dluhové služby k exportním příjmům nebo k velikosti HDP.
- *Rozvojová pomoc/ob.:* Měří absolutní sumu oficiální rozvojové pomoci, která byla poskytnuta od všech zahraničních donorů na jednoho obyvatele za jeden rok.

Sociální úroveň lze měřit pomocí těchto ukazatelů:

- *HDI: Human Development Index* (Index lidského rozvoje) – je vypočítáván na základě tří kategorií faktorů – lidského zdraví (vyjádřeného průměrnou očekávanou délkou života při narození), úrovně vzdělanosti (vyjádřené podílem gramotného obyvatelstva) a hmotné životní úrovně (HDP/ob., přepočítáváno na paritu kupní síly).
- *Počet lidí pod hranicí chudoby:* jde o procentuální podíl obyvatelstva, které v daném státu žije pod hranicí chudoby. Ta je specifická pro každý stát a vypočítává se buď pomocí spotřebního koše (vyjádřeného v penězích) nebo pomocí stanovení minimální úrovně příjmů ve vztahu k průměrnému platu.
- *Jiné:* nezaměstnanost, přístup k nezávadné pitné vodě, kojenecká úmrtnost, úmrtnost dětí do 5 let.

Je patrné, že postihnout celkovou ekonomickou a sociální úroveň v dané zemi jedním číslem či charakteristikou nelze. Proto je velmi těžké určit váhu jednotlivých ukazatelů při hodnocení států a nadřazování jednoho ukazatele nad druhým.

Zvláštní skupinu zemí tvoří tzv. nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries – LDCs); zařazením do této skupiny získaly status zemí, které potřebují pomoc více než země ostatní, a proto by teoreticky měla ZRS směřovat přednostně do těchto států. Kritérii jsou v tomto případě výše hrubého národního důchodu (dále jen HND) na osobu za rok¹⁶, Human Assets Index (HAI – obsahuje kombinaci čtyř indikátorů: úmrtnost dětí do 5 let, procento lidí trpících podvýživou, podíl obyvatel zapsaných na středních školách, gramotnost dospělých obyvatel) reprezentující úroveň sociálního prostředí, a Economic Vulnerability Index (EVI – kombinace sedmi indikátorů: velikost populace, odtrženost lidí, export zboží, podíl zemědělství na tvorbě HDP, podíl lidí bez bydlení způsobený přírodními katastrofami, nestálost zemědělské produkce a nestálost vývozu zboží a služeb), představující úroveň ekonomického stavu daného státu. (ITU, 2007) OSN tak vymezila zvláštní skupinu zemí, jejichž socio-ekonomický rozvoj je na tak nízké úrovni, že se dají považovat za nejchudší regiony světa, a mělo by do těchto míst plynout více financí od donorských států. Na začátku roku 2008 je v seznamu LDCs uvedeno 50 zemí. (UN-OHRLLS, 2008)

4.2.2 Snaha přijímající země svou situaci řešit a poskytnutou pomoc efektivně využít – tzn. existence vlastní rozvojové strategie

Od doby, kdy došlo ke změně vnímání zahraniční rozvojové agendy z jednostranné donorské pomoci k dvoustranné rozvojové spolupráci¹⁷ (tedy změna ZRP – ZRS), je více dbáno na principy partnerství a participace přijímající země. Každý stát má své jedinečné charakteristiky, vyjádřené etnickým, kulturním či ekonomickým pozadím, a proto by měl být do procesu vytváření rozvojových politik podporujících ekonomický růst a omezování chudoby zapojen. Primárně jde o to, aby potenciální přijímající stát projevil snahu řešit domácí problematiku a spolupracovat s donorským státem na její odstranění. Tato snaha by měla vyústit v existenci vlastní rozvojové strategie domácí země. ZRS by tedy měla být vedena **poptávkou po pomoci ze strany příjemce, nikoliv nabídkou poskytovatele.**

¹⁶ Kritérium splňují ty země, jejichž HND/os. nepřekročí v tříletém průměru hranici 745 USD.

¹⁷ 2.pol.90.let.

Tento nový celosvětový pohled na rozvojovou problematiku se dotkl i mezinárodních institucí, které poskytují finanční pomoc ve formě půjček. Právě na tomto poli došlo ke vzniku „nové generace“ programů, nazývané *Poverty Reduction Strategy Papers* (dále jen PRSP – strategická koncepce odstraňování chudoby). Jde o dokument napsaný domácí zemí, který poskytuje základ pro finanční pomoc od WB a Mezinárodního měnového fondu, stejně tak jako pro odpouštění dluhů v rámci HIPC¹⁸ iniciativy. Popisuje makroekonomické, strukturální a sociální politiky a programy k podpoře ekonomického růstu. Shrnuje plány, programy a politiky pro redukci chudoby. PRSP by mělo být řízeno domácí zemí, prostorově pokrývat celý stát a být orientované na partnerství a možnost participace domácích obyvatel. (WB, 2006)

Tím dochází k tomu, že každý stát má svou vlastní koncepci rozvoje a sám si určuje plány a postupy k odstraňování chudoby. Tento tříletý národní rozvojový plán je tedy důležitý pro rozhodování donorské země, zda a do jakého sektoru soustředit své finance. Zároveň by se ale neměla obávat situace, kdy bude docházet k neefektivnímu využití rozvojové pomoci, a tudíž k zbytečnému plýtvání finančních zdrojů ze strany přijímající země. Primární cíl je sice ekonomický růst, zároveň je vše samozřejmě podmíněno rozvojem v rámci plnění a dosažení MDGs.

4.2.3 Úroveň demokracie a dodržování lidských práv v přijímající zemi

Jak si vyložit toto kritérium? Oblast dodržování lidských práv je věc poměrně snadná – daný stát lidská práva jednoduše dodržuje anebo nedodržuje. Vše se v tomto případě srovnává s Chartou OSN a s Všeobecnou deklarací lidských práv, kde je jasně vypsáno co je a co není lidské právo či svoboda. Právě zde hrají nezastupitelnou roli nevládní neziskové organizace, které v souladu se svými komparativními výhodami zjišťují situace v jednotlivých státech a upozorňují na to širokou veřejnost a státní orgány¹⁹. Ovšem to je vše, co mohou pro tuto věc udělat; upřímně řečeno – je na státu samém, jak a jestli vůbec bude lidská práva dodržovat. Dnes má prakticky každá země ve své ústavě Listinu základních práv a svobod, avšak někde chybí nezávislé orgány pro ochranu a dodržování tohoto ústavního zákona, či soudy řešící žaloby, které se týkají oblasti porušování lidských práv (jsou to většinou soudy pro spory v občansko-právních

¹⁸ Heavily Indebted Poor Countries – vysoce zadlužené chudé země.

¹⁹ K celosvětově největším patří například *Human Rights Watch* nebo *Amnesty International*.

záležitostech). Výsledkem je tedy pouze seznam států, ve kterých dochází k porušování práv občanů, a je tedy na donorské zemi, zda chce vynakládat finance v tomto prostředí.

Další složkou tohoto kritéria je úroveň demokracie. Lze jí vůbec měřit? Jeden ukazatel neexistuje a ani nemůže existovat, jelikož je zde příliš mnoho oblastí, které se dají sledovat. Jak zjistit tedy onu „úroveň“ demokracie? Zaměřit se lze na několik úrovní, ve kterých je demokracie uplatňována, a poté se ptát: Jaký je politický režim v daném státu? Jaké je zde politické prostředí? Jaká je pozice nevládních organizací? Dochází zde k uplatňování základních demokratických principů ze strany veřejnosti? Jaká míra korupce existuje v dané zemi? A jak vnímají úroveň demokracie samotní občané?

Pouze u jedné úrovně se lze zastavit a přiblížit si ji blížeji, a to u úrovně korupce v dané zemi (korupce by se dala definovat jako zneužívání veřejné pravomoci k osobnímu prospěchu). V roce 1995 vznikl v organizaci Transparency International tzv. *Index vnímání korupce* (Corruption Perception Index – CPI), který seřazuje země podle stupně vnímání existence korupce mezi úředníky veřejné správy a politiky. „Jde o složený index, vycházející z výsledků průzkumů mínění a výzkumů provedených několika nezávislými institucemi. Odráží názory představitelů podnikatelské sféry a analytiků z celého světa, včetně zástupců odborné veřejnosti přímo z hodnocených zemí.“ (Transparency International, 2005) Výsledkem jsou každoroční žebříčky zemí podle hodnot na stupnici 0–10, přičemž číslo 10 vyjadřuje téměř nulovou míru korupce. Jediným problémem zůstává počet států, ve kterých se průzkum provádí, jelikož ne ve všech zemích lze nalézt minimálně tři nezávislé zdroje potřebné k vyhodnocování indexu (např. v roce 2005 bylo klasifikováno pouze 159 zemí). (Transparency International, 2008)

Modelový příklad země, která se umístí podle indexu CPI na 140. místě. Na pořadí státu v tomto žebříčku se může pohlížet dvojím způsobem:

Za první tak, že zkorumpovanost státu je příliš vysoká na to, aby sem mohly plynout finanční prostředky pro efektivní pomoc.

Za druhé tak, že právě tato oblast se může stát cílem rozvojové spolupráce. Je všeobecně známo, že pro tuto možnost je nutné zaangažovat nevládní neziskové organizace, které mohou narozdíl od ziskového sektoru využít svých komparativních výhod.

Kromě výše zmíněného indexu vznikly pro další potřeby Transparency International i další ukazatele, od roku 1999 je měřen *Index plátců úplatku* (Bribe Payers Index – BPI), který seřazuje exportující země světa podle jejich sklonu k uplácení, a od roku 2003 *Globální barometr korupce* (Global Corruption Barometer – GCB), což je průzkum veřejného mínění, který se zabývá názory veřejnosti na otázky korupce a zkoumá osobní zkušenosti respondentů s korupčními praktikami. I do těchto dvou ukazatelů může být vkládána váha při výběru partnerské země. (Transparency International, 2007)

4.2.4 Vztah přijímající země k České republice (tj. zahraničně-politické a ekonomické vazby)

Primárně vzato, toto kritérium se pohybuje na politické a ekonomické úrovni, a tudíž půjde především o finance. Vztah přijímající země k České republice reprezentuje možnost upevnění již existujících nebo vytvoření nových žádoucích politických a ekonomických vazeb; racionálním pohledem bychom v tomto kritériu měli hledat především strategické zájmy ČR.

K posouzení jsou při výběru partnerských zemí brány na vědomí především:

- *Zahraničně-politické vazby*

Dobré vztahy mezi přijímající a donorskou zemí jsou základem k poskytování financí z rozvojové spolupráce. Každý stát má právo udržovat diplomatický vztah s jakoukoliv další zemí (tento vztah řeší Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z roku 1961), je však čistě na jednotlivých zemích na jaké úrovni se vztahy nacházejí. Z hlediska zahraničně-politických vazeb hraje důležitou roli existence zastupitelského úřadu na území cizích států. Československo patřilo v 2. pol. 20. století mezi země silně angažované v rozvojovém světě (v rámci socialistického bloku) a rozvojová pomoc představovala výraznou formu působení na mezinárodním poli v oblasti zahraničních vztahů. Právě v této době lze nalézt počátky historických vazeb mezi bývalým Československem a „spřátelenými“ socialistickými zeměmi. Tehdejší formy rozvojové pomoci do jisté míry napomohly rychlejšímu a pevnějšímu navázání vztahů, ať už šlo o poskytování hmotné či technické pomoci, nebo poskytování stipendií; ve všech případech došlo k jisté závislosti přijímající země na naší pomoci, a tak se zahraničně-politické vazby mohly po desetiletí upevňovat. Otázkou ale zůstává, do jaké míry

přihlédnout k těmto, často umělým, historickým vazbám při dnešním výběru prioritních zemí. Značná část bezplatné pomoci plynula do oblasti školství, tehdy ve formě poskytování stipendií zahraničním studentům ke studiu na českých a slovenských vysokých školách. Celkový počet stipendistů z jednotlivých zemí tak hraje dnes důležitou roli při výběru partnerských zemí; velkou výhodou je fakt, že v přijímající zemi působí (či mohou působit) odborníci se znalostmi místních podmínek, kteří mluví česky a mají k ČR pozitivní vztah (do počátku 90. let vystudovalo na československých vysokých školách na 20 000 stipendistů). (Plešinger, J., Jelínek, P, 2005) Zároveň jsou vystudovaní v oborech, které se mohou krýt se sektorovým zájmem ZRS a tedy výrazně pomoci ke zefektivnění řízení, monitoringu a evaluace rozvojových projektů.

- *Ekonomické vazby*

V souladu se strategickými zájmy ČR jsou ekonomické vazby prosazovány jak státní politikou, vedenou Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR (dále jen MPO), tak soukromým sektorem, vedeným privátními firmami. Česká republika v tomto duchu uzavírá bilaterální obchodní smlouvy s jednotlivými zeměmi; MPO vypracovává strategie prosazování obchodně-ekonomických zájmů (zahrnující například i SWOT analýzu²⁰ dané země) a exportní strategie, jejichž cílem je zvýšit vývoz českého zboží do zahraničí. Ekonomické vazby jako celek jsou řešeny v rámcových dohodách a smlouvách o spolupráci s jednotlivými státy, existují však i nadnárodní dohody v rámci EU, které jsou v ČR platné a vnímané jako multilaterální (např. Dohoda z Cotonou).

Při hodnocení země jsou sledovány především exportní příležitosti, otevřenost trhu a podnikatelské prostředí státu – primárně se tedy vyhodnocuje potenciál dané země v obchodně-ekonomickém sektoru. Důležitou roli zde opět hraje historie vztahů, poněvadž ekonomické vazby přímo souvisí s vazbami politickými – během desetiletí přátelských vztahů se jistě vytvoří i velmi silné obchodní pouto.

4.2.5 Vhodná infrastruktura pro projekty, přítomnost ZÚ

Dalším kritériem, které je neméně důležité než ta předcházející, je existence vhodné infrastruktury a s tím související přítomnost zastupitelského úřadu v dané zemi. Primárně vzato, existence zastupitelského úřadu v přijímající zemi hraje důležitou roli již při zahraničně-politických vztazích a celkově se významně podílí na diplomatických

²⁰ Analýza definující silné stránky (Strengths), slabé stránky (Weaknesses), příležitosti (Opportunities) a možné hrozby (Threats) v dané zemi.

stycích mezi ČR a cizími státy. V oblasti rozvojové spolupráce je jejich hlavní úlohou už samotné zahájení a poté udržování rozvojového dialogu s vládou partnerské země.

„ZÚ v příslušné partnerské zemi průběžně shromažďují a analyzují informace o průběhu ZRS ČR, o rozvojových prioritách vlády dané partnerské země, o aktivitách ostatních dárcovských zemí v dané partnerské zemi, o politických a ekonomických vztazích mezi ČR a danou partnerskou zemí a o hospodářské, politické a sociální situaci v dané zemi a předává tyto informace MZV ČR.“ (MZV – Manuál projektového cyklu ZRS ČR, 2006) Proto se už při samotném výběru prioritních zemí musí hledět na to, zda je ZÚ v dané zemi přítomen či nikoliv. Hraje totiž nezastupitelnou roli při přípravě programovacích misí a při jejich realizaci.

Vhodnou infrastrukturou pro projekty se v tomto případě míní existence odvětví a orgánů zajišťujících jak ekonomické, tak i sociální systémové funkce, které jsou schopné svou kapacitou realizovat projekty. Nejde jen o státní orgány, instituce, které musí být do procesu přípravy a realizace projektů zapojeny (a to na centrální i regionální úrovni), ale také, jednoduše řečeno, o funkční infrastrukturu z pohledu základních potřeb při jejich implementaci. Tím se myslí především existence funkčně dostačujících inženýrských a komunikačních sítí. Tedy dopravní obslužnost, zajištění dodávek proudu, základní zdravotnické služby a jiné základní potřeby, které jsou nutné k zajištění realizace projektů.

4.2.6 Míra využití pomoci včetně možnosti kontroly využití

Přijímající země je spolu s donorským státem spoluodpovědná za využívání finančních prostředků použitých na rozvojovou spolupráci. Kritérium v tomto případě hodnotí, jaká je celková efektivnost rozvojové spolupráce přijímající země, a zda budou všechny prostředky využity k svému účelu. Partnerská země musí být primárně schopná efektivně využít dané finance takovým způsobem, aby mohla být rozvojová pomoc považována za úspěšnou (v tomto případě je měřítkem úspěšnosti právě úroveň efektivnosti pomoci). Kritérium samotné je přímo spjato s vhodnou infrastrukturou pro implementaci projektů v přijímající zemi a s existencí kapacit pro efektivní spolupráci.

Při výběru prioritních zemí se proto bere v potaz i historie rozvojové spolupráce, a zda a jak byly dané projekty v jednotlivých zemích účinné či nikoliv. Nabízí se otázka, jakým způsobem, a jestli vůbec, lze účinnost pomoci měřit.

Součástí účinnosti pomoci je také spolehlivost distribuce, která vyjadřuje schopnost místní infrastruktury vstřebat a přerozdělit poskytnuté finanční či jiné zdroje dle projektového zpracování. Cílem není nic jiného, než kontrola reálného dopadu projektu na cílové skupiny. ČR, jako donorský stát, by měl mít také po celou dobu trvání rozvojových projektů možnost jejich monitoringu a také možnost „své“ projekty po jejich skončení vyhodnotit (evaluovat).

4.3 *Souhrnné zhodnocení kritérií výběru*

Všechna zmíněná kritéria jsou používána mezinárodním společenstvím dárcovských zemí při výběru teritoriálních priorit, a ČR tak převzala tato kritéria od vyspělých dárců. Jde o všeobecně doporučovaný mix jak OECD, tak EU. Jak již bylo zmíněno výše, při výběru prioritních zemí české ZRS v roce 2004 byla sice v praxi tato kritéria aplikována, avšak nelze zjistit, která z nich to byla, a jakou měla při výběru přiřazenou váhu. V zásadě je výběr partnerských zemí založen zejména na výši HDP/os. a pořadí země v žebříčku HDI, tedy na základě socioekonomické situace v dané zemi. Musí se také brát ohled na historické vazby a současnou úroveň diplomatických styků; v praxi je výběr řízen hlavně strategickými zájmy dárcovské země a faktem, zda má ČR pro danou zemi rozvojovou strategii. Celkově tak kritéria postihují všechny oblasti rozvojové spolupráce a berou v potaz potřeby jak přijímající, tak i dárcovské země, což plně koresponduje s přechodem z jednostranné rozvojové pomoci k partnerské rozvojové spolupráci. Kromě primárních kritérií týkajících se přijímající země se musí dbát i na kritéria postihující zemi dárcovskou, tedy zda může dojít k uplatnění komparativních výhod a zda existuje potřebná kapacita pro implementaci rozvojového programu v dané přijímající zemi jak ze strany příjemce, tak ze strany dárce.

Základním předpokladem výběru dle těchto kritérií je přednost potřeb přijímající země před zájmy země donorské. Pokud bychom se ovšem podívali na prioritní země české ZRS, zjistili bychom, že se výběr vždy nemusí řídit všemi zmíněnými kritérii. Zvláště v případě výběru partnerských zemí v roce 2004 sehrály důležitou roli politické a obchodní zájmy. Podrobněji bude výběr partnerských zemí pro teritoriální priority české ZRS v roce 2004 zmíněn ve 3. kapitole bakalářské práce.

5 Zkušenosti s realizací české rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi za období 2002–2007

ČR fakticky neměla do roku 2004 žádné prioritní země své ZRS. Koncepce na období 2002–2007 (viz výše) sice definovala ve svých dokumentech dvacet prioritních zemí, avšak nebyla nikdy schválena. Tím, že ji vláda ČR vzala pouze na vědomí, mohl systém ZRS pokračovat dále v nesystematickém a netransparentním řízení, kterému daly základ *Zásady* z roku 1995 (UV 153/1995). Nosným bodem českého systému poskytování rozvojové pomoci se tak staly až *Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* z roku 2004. ČR má tak seznam oficiálních prioritních zemí od roku 2004, jde o seznam států, se kterými bude realizována již plnohodnotná programová rozvojová spolupráce (Angola, Bosna a Hercegovina, Jemen, Moldavsko, Mongolsko, Srbsko, Vietnam a Zambie). Nic to ovšem nemění na faktu, že spolupráce mezi ČR a „nově“ identifikovanými prioritními zeměmi existovala již v minulosti. Na seznam z roku 2004 se dostaly především ty země, se kterými probíhala intenzivní spolupráce již dříve, a to bez vážnějších problémů. Nový systém české ZRS pouze ustanovil pravidla, kterými se ČR, jako donorský stát, a osm prioritních zemí v roli přijímajících států, musí řídit.

Novými prvky se staly, v rámci integrace rozvojových a politických aspektů vnějších vztahů EU, především dokumenty CSPs definující střednědobý program rozvojové spolupráce v jednotlivých prioritních zemích. Tyto pětileté programy schválila vláda ČR v roce 2005 (na období 2006–2010) spolu s přijímajícími zeměmi na základě rozvojových cílů definovaných v jejich strategických dokumentech PRSP.

V roce 2005 byl také utvořen podíl finančních prostředků z celkového objemu české ZRS poskytnutý jednotlivým prioritním zemím. Je zřetelné, že každá z prioritních zemí má v rámci objemu ZRS různou váhu, danou především zahraničně-politickým a strategickým zájmem ČR. Největší prioritu získaly země západního Balkánu, a to vzhledem k jejich vysokému potenciálu pro rozvoj vzájemně výhodných vztahů a vzhledem k probíhající transformační spolupráci mezi těmito zeměmi a ČR. Nejvíce prostředků alokovaných na programovou spolupráci tak bylo přiděleno Srbsku a Černé Hoře (24 %) a Bosně a Hercegovině (17 %). Ostatním prioritním zemím byly prostředky rozděleny následovně: Mongolsko 16 %, Vietnam 12 %, Moldavsko 11 %, Angola 8 %, Jemen 8 % a Zambie 4 %. (MZV, 2004) Mělo by jít o dlouhodobě stabilní podíl,

nicméně mezi jednotlivými ministerstvy lze dojednat drobné změny v rádech jednotek procent. Podle těchto čísel pak dochází k projednání střednědobého financování ze strany vlády s výsledkem dokumentů obsahující finanční rámec pro jednotlivé země a ministerstva na každý rok zvlášť (pro nynější financování se toho týká UV 664/2005²¹, UV 686/2006²² a UV 847/2007²³). Zde je nutné podotknout, že celkový objem poskytnutých financí se týká i zemí neprioritních, kterým bylo podle UV 664/2005, na základě zkušeností vyspělých dárcovských zemí, přiděleno 25 % z celkové částky vyhrazené prioritním a neprioritním zemím (bez Afghánistánu a Iráku). Suma zahrnuje jen finance na nové rozvojové projekty; stipendii a transformační spolupráci jsou finance přidělovány zvlášť.

ČR po vzoru ostatních donorů financuje také každý rok všechny ZÚ v prioritních zemích, prostředky mají být použity na menší aktivity rozvojové spolupráce v dané prioritní zemi, např. na lokální projekty řízené přímo jednotlivými ZÚ ČR, které budou identifikovány na základě zájmu partnerských institucí. Výběr a realizace projektů budou zajištěny v souladu s Manuálem projektového cyklu ZRS tak, aby došlo k provázanosti sektorových aktivit. Částky se v posledních letech pohybovaly v rozmezí 0,5-1 mil. korun. (MZV, 2004)

Zvláštní skupinu prioritních zemí tvoří dvě země, které se na seznam dostaly především důsledkem válečných konfliktů v předešlých letech. ČR jako součást koaličních jednotek, které se podílely na porážce Talibanu v Afghánistánu a svržení Saddáma Husajna v Iráku, cítí odpovědnost za současnou sociální a ekonomickou situaci v těchto zemích, a proto se rozhodla finančně přispět k obnově států. Nutno podotknout, že nejvíce financí české ZRS plyne právě do těchto dvou zemí. V této kapitole budou zmíněny jen okrajově, vzhledem k jejich zařazení do skupiny zemí vybraných ke střednědobé spolupráci se nejedná o dlouhodobější partnery.

Programová spolupráce s prioritními zeměmi začala v roce 2006 na základě vypracování jednotlivých CSP's s každou partnerskou zemí. Tato kapitola je založena právě na studii těchto dokumentů. Postupně bude zmíněno všech osm prioritních zemí, přičemž u všech budou uvedeny se stejnou strukturou následující informace:

²¹ Usnesení vlády č.664/2005 „Zahraniční rozvojová spolupráce v roce 2005 a střednědobý výhled jejího financování do roku 2008“.

²² Usnesení vlády č.686/2006 „Zahraniční rozvojová spolupráce v roce 2007 a střednědobý výhled jejího financování do roku 2009“.

²³ Usnesení vlády č.847/2007 „Zahraniční rozvojová spolupráce v roce 2008 a střednědobý výhled jejího financování do roku 2010“.

- důvody, proč se daná země stala jednou z prioritních zemí české ZRS
- sektorové a geografické zaměření spolupráce
- řízení a implementace programu (institucionální zajištění)
- příklady realizovaných rozvojových projektů v dané zemi v posledních letech

5.1 *Dlouhodobé priority*

5.1.1 Angola

Angolská republika byla vybrána za jednu z prioritních zemí především z těchto důvodů: (MZV, 2005)

- *Značná naléhavost pomoci:* vysoká míra potřebnosti rozvojové spolupráce vyplývá z celkové ekonomické a sociální situace. Podle čísel OSN se země v roce 2004 umístila v žebříčku HDI na 161. místě z celkových 177 států zahrnutých do průzkumu, a celková výše HDP/os. byla 2180 \$. (UNDP, 2006) Toto relativně vysoké číslo je ovšem zkresleno tím, že majoritní podíl na tvorbě HDP je tvořeno příjmy z exportu ropy. Angolská republika je také zahrnuta do seznamu LDCs, a tím se dostává mezi nejhudší regiony světa, ve kterých by měla přednostně rozvojová spolupráce probíhat.
- *Vztah země k ČR/Československu:* spolupráce mezi státy má velmi silnou tradici. Už před vznikem samostatné Angolské republiky v roce 1975 se naše vláda podílela na finanční a vojenské pomoci tamějšímu Lidovému hnutí za osvobození Angoly v boji proti portugalské koloniální nadvládě. Po roce 1975 se Angola stala jednou z československých zemí přednostního zájmu na africkém kontinentě, čemuž odpovídala intenzita politických, kulturních, hospodářských a rozvojových vztahů. Tehdejšími prioritami se staly průmyslové sektory jako zpracování dřeva, papírenský průmysl či energetika. Velmi důležitou roli hrály stipendijní programy, které umožňovaly angolským občanům studia na československých vysokých školách. Dobrou úroveň zahraničních vztahů v současnosti dokumentoval vznik ZÚ v Luandě v roce 2002. (MZV, 2005)
- *Vysoký hospodářský potenciál:* země v minulosti prodělala dlouhotrvající občanskou válku, což způsobilo nedostatek zboží na místním trhu. Ten je však dostatečně otevřený k tomu, aby mohlo docházet k importu českých výrobků (svou roli tu hraje i jejich dobrá pověst) a k investičním příležitostem ze strany českých firem.

Po prozkoumání priorit angolské vlády ve sféře rozvojové spolupráce a v souladu s cíli české ZRS se staly optimálními oblastmi rozvojové spolupráce sektory zemědělství a školství. Primárním cílem je především potravinové zabezpečení místních obyvatel a rozvoj venkova, a to podporou agrolesnictví a lesnictví, chovu ryb a rybníkářství, či posilováním kapacit zemědělského a lesnického poradenství; v sektoru školství jde především o vzdělávání v souladu s 2. cílem MDGs (*Dosáhnutí základního vzdělání pro všechny do roku 2015*), především formou zvyšování kvality základního školství a podporou zavádění středního školství zemědělského zaměření. (MZV, 2005)

Co se týče geografického zaměření spolupráce, základním místem se stala provincie Bié ve střední Angole, a to na základě sektorového zaměření a existence historických vazeb s touto oblastí. Výhledově byla také identifikována provincie Moxico, primárně z logistických důvodů ČR, jde totiž o spojující oblast mezi provincií Bié a Zambii, další prioritní zemí české ZRS. (MZV, 2005)

Realizace programu rozvojové spolupráce mezi ČR a Angolou je ze strany ČR institucionálně zajištěna MZV, Ministerstvem zemědělství ČR a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Na přípravě programu se podílí také ZÚ v Luandě, a to především udržováním dialogu s vládou na centrální i provinční úrovni. (MZV, 2005)

Spolupráce s Angolou má silnou tradici, a to zvláště v provincii Bié. Právě zde proběhl úspěšný projekt *Ustavení Centra pro zemědělské vzdělávání v provincii Bié (Angola)*, jako součástí střední Obchodní, průmyslové a zemědělské školy v hlavním městě provincie Kuitu. Proběhl v období 2003–2005 s cílem podpory a rozvoje zemědělství zřízením první zemědělské školy v provincii. (MZV – Zahraniční rozvojová spolupráce ČR, 2006) Vytvořením podmínek pro výuku studentů (plně vybavené učebny, počítačová a chemická laboratoř, knihovna) tak mohl projekt pokračovat dále, od roku 2006 pod názvem *Centrum zemědělského vzdělávání v provincii Bié (Angola)* v rámci témat podpory v oblasti středního zemědělského školství v této provincii. Oba zmíněné projekty jsou v gesci Ministerstva školství ČR.

V gesci Ministerstva zemědělství ČR jsou v Angole od roku 2006 realizovány projekty s tématy, jako jsou zemědělské poradenství, spolupráce v oblasti rybníkářství či optimalizace zpracování a uchovávání zemědělské produkce. Konkrétními projekty jsou například *Poradenství v oblasti chovu ryb a drůbeže* s cílem vytvoření lokálně specifických metodik produkce ryb, drůbeže a jejich integrovaného systému, realizovaný v letech 2006–2009. (Holíková P., Trefil P., 2007)

5.1.2 Bosna a Hercegovina

Republika Bosna a Hercegovina byla vládou ČR zařazena na seznam prioritních zemí ZRS v roce 2004 z těchto důvodů: (MZV, 2005)

- *Potřeba rozvojové spolupráce:* v regionálním měřítku patří Bosna a Hercegovina mezi nejméně rozvinuté evropské země. Podle HDI je řazena země dle čísel OSN na 62. místo (UNDP, 2006), což je ve srovnání s pořadím rozvojových zemí v tomto žebříčku nadprůměr, nicméně na evropské poměry je stát velmi zaostalý. Na situaci se projevil v největší míře konflikt mezi lety 1992–1995, ze kterého se země doposud nevzpamatovala.
- *Dlouholetá tradice vzájemných politických a hospodářských vztahů:* samostatný stát Bosna a Hercegovina vznikl sice až v roce 1991, nicméně od té doby se mezi ČR a Bosnou stačily utvořit silné vztahy. V tomto případě to bylo zapříčiněné hlavně válečnou a poválečnou situací na Balkáně – během války a zejména v období poválečné rekonstrukce a stabilizace poskytovala ČR humanitární pomoc, a to jak ze zdrojů státního rozpočtu, tak prostřednictvím aktivit českých nevládních organizací a dobrovolných sbírek. (MZV, 2005)
- *Význam hospodářského a sociálního rozvoje země pro stabilizaci regionu:* jihovýchodní Evropa je stále považována za potenciální bezpečnostní riziko pro vývoj evropské integrace. Cílem všech evropských států by se tak primárně měl stát rozvoj tohoto regionu se záměrem stabilizace hospodářských a společenských vztahů.
- *Rozvoj vzájemně výhodných hospodářských vztahů:* blízkost regionu i současné hospodářské vztahy mezi zeměmi poskytuje základ k širší spolupráci. Ekonomický potenciál Bosny a Hercegoviny dává do budoucna perspektivu rozšíření bilaterálních hospodářských vztahů na principu vzájemné výhodnosti.

S přihlédnutím na rozvojové priority Bosny a Hercegoviny a na základě komparativních výhod a dosavadních zkušeností bylo rozhodnuto o směřování rozvojové spolupráce do sektorů ekonomicko-průmyslového rozvoje (včetně transformace ekonomiky), zemědělství (včetně rozvoje venkovských oblastí) a do sektoru dopravní infrastruktury, což je jeden z předpokladů hospodářského růstu. Jako průřezová témata byla identifikována hlavně témata odminování, návratu uprchlíků a integrace země do EU. (MZV, 2005)

Co se týče geografického zaměření, česká ZRS má směřovat do Severovýchodního ekonomického regionu s centrem ve městě Tuzla, a to především z důvodu historie vztahů (v minulosti zde proběhlo několik úspěšných projektů včetně odminování; na základně Eagle Base působí čeští vojáci v rámci mírové mise EUFOR) a z důvodu faktu, že region sousedí se Srbskou republikou, tedy další prioritní zemí české ZRS. V odůvodněných případech (např. v oblasti dopravy) a v omezené míře mohou být projekty rozvojové spolupráce realizovány i v jiných oblastech. (MZV, 2005)

Realizace programu rozvojové spolupráce mezi zeměmi je ze strany ČR institucionálně zajištěna MZV, Ministerstvem zemědělství ČR, MPO a Ministerstvem dopravy ČR. ZÚ v Sarajevu se podílí na přípravě programu spolupráce a jeho případných modifikacích, udržuje také rozvojový dialog s partnerskými institucemi, zvláště pak s vládou na centrální či nižší úrovni. (MZV, 2005)

ZRS probíhá v Bosně a Hercegovině již od konce 90. let. Finančně nejnákladnější spoluprací se v letech 1998–2005 stal projekt s názvem *Obnova těžebních zařízení uhlí v komplexu PK Šikulje a PK Dubrave – Tuzla* v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu ČR s celkovým rozpočtem 91 mil.CZK, jehož primárním cílem bylo znovuobnovení povrchové těžby uhlí klíčové pro výrobu elektrické energie. (MZV – Zahraniční rozvojová spolupráce ČR, 2006) Spoustu projektů také bylo realizováno v gesci ostatních ministerstev – hlavně Ministerstva zemědělství ČR a Ministerstva dopravy ČR. V mnohých aspektech tyto projekty přímo navazovaly na aktivity českých subjektů realizované v rámci poválečné obnovy, tedy materiální pomoc Bosně a Hercegovině a budování institucionálních kapacit.

V programu rozvojové spolupráce na období 2006–2010 tak ČR naváže na dobré zkušenosti z realizací projektů jak ze sektorového, tak i z geografického pohledu. V sektoru ekonomicko-průmyslového rozvoje se projekty budou zaměřovat především na podporu regionálního hospodářského rozvoje, spolupráci v oblasti energetiky a podporu sektoru telekomunikací. V zemědělské oblasti by mělo jít především o vzdělávání, školení a transfer know-how, v oblasti dopravy o spolupráci v silniční a železniční infrastruktuře, silně poničenou válečným konfliktem. (MZV, 2005)

5.1.3 Jemen

Jemenská republika byla vybrána na seznam prioritních zemí české ZRS převážně z těchto důvodů: (MZV, 2005)

- *Značná potřeba rozvojové spolupráce:* vysoká míra potřeby rozvojové spolupráce vyplývá z celkové ekonomické a sociální situace. Podle čísel OSN se země v roce 2004 umístila v žebříčku HDI na 150. místě z celkových 177 států zahrnutých do průzkumu, a celková výše HDP/os. byla pouze 879 \$. (UNDP, 2006) Sociální problémy charakterizuje velmi vysoký přírůstek obyvatelstva (3,7 %). Kritická situace je v oblasti zásobování vodou, třetina obyvatel neměla v roce 2004 přístup k nezávadné pitné vodě (UNDP, 2006), což je „v ostrém protikladu se zvyšujícími se nároky narůstající populace.“ (MZV, 2005) Jemenská republika je také zahrnuta do seznamu LDCs, a tím se dostává mezi nejhudší regiony světa, ve kterých by měla přednostně rozvojová spolupráce probíhat.
- *Dlouholetá tradice vzájemných vztahů s ČR/Československem:* Československo bylo v roce 1962 jednou z prvních zemí, která uznala novou vládu Jemenské arabské republiky, v roce 1964 bylo zřízeno v hlavním městě Jemenu Sanáa československé velvyslanectví. Po roce 1970 se vztahy s tehdejší Jemenskou lidově demokratickou republikou díky ideologické blízkosti značně zintenzivněly, důraz byl kladen především na zahraniční pomoc ve formě stipendií ke studiu na českých vysokých školách. Po sjednocení obou států v roce 1990 a vznikem Jemenské republiky pokračovaly vztahy v různých oblastech, ČR se například aktivně podílela na schvalování rezolucí k jemenské občanské válce v roce 1994 k zastavení bojů a zastavení dodávek zbraní do země. (MZV, 2005)
- *Potenciál pro export českých technologií do Jemenu:* sektorové zaměření české rozvojové spolupráce, tedy vodohospodářství a energetika, je oblast, která má v ČR dlouhodobou historii a české firmy patří k nejlepším vývojářským regionům na světě. Proto je zde prostor pro zavádění nejnovějších technologií přímo v terénu prostřednictvím firem podílejících se na implementaci projektů české ZRS v Jemenu.

ČR se s ohledem na rozvojové priority jemenské vlády bude soustředit na dva sektory, a to na sektor vodohospodářství a sektor energetiky. (MZV, 2005) Z informací uvedených výše vyplývá, že Jemen nedisponuje dostatečnými technologiemi pro vyhledávání a úpravu pitné vody, česká strana má naopak v této problematice značné

zkušenosti, a proto je spolupráce v tomto sektoru logická. Podobná situace je v oblasti energetiky, zde má jít hlavně o zabránění vysokých ztrát při přenosu elektrické energie.

Co se týče geografického zaměření, v zájmu jemenské vlády je rozvoj zaostalejšího jižního Jemenu. Zde se tedy bude česká ZRS realizovat, specificky potom na provincii Hadramout, pod jejíž správu patří i souostroví Sokotra. (MZV, 2005)

Realizace programu rozvojové spolupráce mezi ČR a Jemenem je ze strany ČR institucionálně zajištěna MZV, MPO a Ministerstvem zemědělství ČR. Na přípravě programu spolupráce s Jemenem a následně na monitoringu jeho realizace se podílí ZÚ ČR v Sanaá, jehož úkolem je také udržování rozvojového dialogu s partnerskými institucemi a s vládou na centrální i regionální úrovni. (MZV, 2005)

V oblasti ZRS se tak ČR snaží v Jemenu navázat na dřívější dobrou spolupráci. V posledních letech byly v gesci Ministerstva zemědělství ČR realizovány projekty *Tvorba ekologické sítě a agro-lesnická východiska trvale udržitelného rozvoje ostrova Sokotra* v letech 1999-2004 a *Pomoc při řešení likvidace a recyklace odpadních vod nemocnice ve městě Hadibo* v letech 2005-2007 s cílem instalace čističky odpadních vod, v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu ČR projekt *Zásobování a úprava pitné vody v oblasti Sokotra Archipelago* mezi lety 2005-2006 s cílem zajistit přístup k pitné vodě v oblasti, která se potýká s jejím nedostatkem. (MZV, 2005) Právě kladné hodnocení výsledků těchto rozvojových projektů byl jistě také jeden z důvodů zařazení Jemenu na seznam prioritních zemí. I nadále by tedy česká ZRS měla směřovat v sektoru vodohospodářství do úpravy a čištění odpadních vod, budování nových vodních zdrojů či do vzdělávacích kurzů týkajících se vodohospodářství. V sektoru energetiky je dán široký prostor českým firmám v oblastech budování řídicích a monitorovacích systémů či při výstavbě nových energetických zdrojů. I zde by mělo docházet k realizaci kurzů zaměřených na energetiku z důvodu udržitelnosti českých rozvojových projektů.

5.1.4 Moldavsko

Vláda ČR definovala Moldavskou republiku jako jednu z prioritních zemí pro dlouhodobou rozvojovou spolupráci, a to především z následujících důvodů: (MZV, 2005)

- *Značná potřebnost rozvojové spolupráce:* naléhavost pomoci je dána celkovou ekonomickou a společenskou situací v zemi. Podle čísel OSN se stát v roce 2004 umístil v žebříčku HDI na 114. místě z celkových 177 států zahrnutých do průzkumu, a celková výše HDP/os. byla 1729 \$. (UNDP, 2006) Moldavsko tak patří k nejhudším státům Evropy. Po rozpadu Sovětského svazu došlo k značnému útlumu průmyslové výroby, což s sebou neslo zvýšení nezaměstnanosti a s tím spojenou masovou migraci obyvatelstva. Problémy přetrvávají také v oblasti politického statutu Podněsterské republiky, která odmítá uznat autoritu centrální vlády v hlavním městě Kišiněvu.
- *Potenciál pro export českých výrobků a technologií do Moldavska:* blízkost moldavského trhu má jistě význam pro potenciální zvýšení vzájemné obchodní výměny. Do určité míry nerozvinutost místní ekonomiky dává prostor českým firmám expandovat na místní trhy s nabídkou moderních technologií. „V zemi působí již nyní asi tři desítky moldavsko-českých podniků, přičemž Moldavsko lze rovněž využít pro další expanzi českých podnikatelů směrem do Ruska a Ukrajiny. Hlavní ekonomické ukazatele vykazují v Moldavsku v posledních letech příznivou tendenci k růstu a daří se zvyšovat především strojírenskou výrobu, která byla po rozpadu SSSR silně utlumena“. (MZV, 2005)
- *Minimalizace dopadů masové migrace obyvatel Moldavska na ostatní evropské země (vč. ČR):* tím, že je toto téma samostatně uvedeno jako jeden důvod zahrnutí Moldavska do prioritních zemí české ZRS, podává svědectví o vážnosti problému. Migrace obyvatel nezpůsobuje problémy jen v Moldavsku, ale také v cílových zemích migrantů, především tedy ve státech střední a západní Evropy.

S ohledem na rozvojové potřeby definované moldavskou vládou bylo rozhodnuto, že česká ZRS bude směřovat do tří hlavních sektorů, a to do sektoru životního prostředí, rozvoje lidských zdrojů a do sektoru vzdělávání. Cílovými okruhy spolupráce je tedy prevence nelegální migrace a posilování úrovně a kvalifikace lidských zdrojů, v oblasti vzdělávání jde o posilování odborných kapacit vysokoškolských institucí. (MZV, 2005)

Co se týče geografického zaměření české ZRS, nejvhodnějšími oblastmi se staly ty, ve kterých již byly v předchozích letech rozvojové projekty realizovány. Spolupráce se tak zaměří na oblast hlavního města Moldavské republiky Kišiněva s přilehlými venkovskými oblastmi. (MZV, 2005)

Realizace programu rozvojové spolupráce mezi ČR a Moldavskem je ze strany ČR institucionálně zajištěna Ministerstvem vnitra ČR a Ministerstvem životního prostředí ČR. Na přípravě programu spolupráce se zemí a následně na monitoringu jeho realizace se podílí ZÚ ČR v Bukurešti²⁴, jehož úkolem je také udržování rozvojového dialogu s partnerskými institucemi a s vládou na centrální i regionální úrovni. (MZV, 2005)

ČR má v Moldavsku obecně dobrou pozici a je zde potenciál k navázání těsnější rozvojové spolupráce. Projekty rozvojové spolupráce jsou v Moldavsku realizovány od roku 2001, přičemž plně odpovídají prioritám Moldavska a to jak v oblasti sociální (zlepšování kvality života, posilování lidského kapitálu), tak v ekonomice (posilování konkurenceschopnosti moldavských podniků). V gesci Ministerstva vnitra ČR v nedávných letech proběhlo několik úspěšných projektů, příkladem mohou být projekty *Prevence nelegální migrace z Moldavska do ČR a pomoc při vytváření azylové infrastruktury v Moldavsku* v letech 2001–2005 nebo *Podpora rozvoje migračního managementu v Moldavsku* v roce 2004. (MZV, 2005) V gesci Ministerstva životního prostředí ČR to byl například projekt *Centrum čistší produkce: budování institucionálních a odborných kapacit pro aplikaci preventivních ekologických přístupů v průmyslu* s cílem pomoci moldavským firmám v konkurenceschopnosti na světových trzích. (MZV – Zahraniční rozvojová spolupráce ČR, 2006) Všechny tyto projekty byly hodnoceny jako dostatečně kvalitní k tomu, aby mohla spolupráce pokračovat i nadále. Již probíhající a úspěšná rozvojová spolupráce byla jistě také jedním z důvodů výběru Moldavska do seznamu prioritních zemí české ZRS.

²⁴ V době vypracování CSP s Moldavskem v roce 2005 neměla ČR v této zemi plně funkční zastupitelský úřad, kompetence tedy byly převedeny na ZÚ v Bukurešti.

5.1.5 Mongolsko

Vláda ČR definovala Mongolskou republiku jako jednu z prioritních zemí pro dlouhodobou rozvojovou spolupráci především z následujících důvodů: (MZV, 2005)

- *Vysoká potřeba rozvojové spolupráce:* vychází z faktu, že téměř třetina obyvatel v roce 2004 žila pod hranicí chudoby (1 \$/den). (UNDP, 2006) Celkovou ekonomickou a sociální situaci v zemi dokreslují i čísla OSN v oblasti HDI, Mongolsko se v roce 2004 umístilo v žebříčku HDI na 116. místě z celkových 177 států zahrnutých do průzkumu, a celková výše HDP/os. byla 2056 \$. (UNDP, 2006) Země je v období vysokého hospodářského růstu, který je ovšem tažen exportem nerostných surovin, a tak potírání chudoby z těchto příjmů je značně limitované a zkrslující.
- *Silná tradice rozvojové spolupráce země s ČR/Československem:* diplomatické styky byly navázány již v 50. letech. Od té doby probíhala spolupráce mezi zeměmi hlavně v oblasti podpory výstavby průmyslových závodů a sociální struktury, silným nástrojem se stal systém poskytování stipendií mongolským občanům na studia na československých vysokých školách a stáže mongolských pracovníků v československých podnicích. Spolupráce s ČR pokračuje úspěšně již od začátku 90. let, vedle stále aktivního stipendijního systému se začaly realizovat rozvojové projekty, nejprve hlavně v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. Výrazným momentem se stalo v roce 1999 znovuoživení činnosti velvyslanectví ČR v Úlánbátaru. (MZV, 2005)
- *Rozvoj vzájemně výhodných hospodářských vztahů:* české výrobky si v minulosti vytvořily v Mongolsku dobrou pověst, a ekonomický potenciál země spojený s otevřeností trhu dává předpoklady jednak pro dovoz výrobků a služeb, tak i pro investiční příležitosti českých firem. Mongolsko disponuje obrovskými zásobami nerostných surovin, avšak nemá dosud dostatečné kapacity pro jejich plnohodnotné využití. Právě v této oblasti je prostor pro české firmy.

Po identifikaci rozvojových priorit mongolské vlády, a vzhledem k omezeným finančním a lidským zdrojům ČR, by ZRS měla směřovat do čtyř sektorů. Největší prioritou se stal sektor ekonomicko-průmyslového rozvoje, který má vést k posílení hospodářského růstu země a tvorbě nových pracovních míst. Svou roli zde hraje fakt, že země je stále v procesu přechodu s centrálního na tržní hospodářství, a v této oblasti má ČR své zkušenosti. Dalšími sektory se staly sektor životního prostředí, v kterém jde

primárně o udržitelnost využívání a řízení přírodních zdrojů, sektor zemědělství označený za klíčovou oblast v potírání chudoby, a sektor práce a sociálních věcí. (MZV, 2005)

Co se týče geografického zaměření spolupráce, rozloha země neumožňuje nějaký širší záběr území. Spolupráce tak bude probíhat v oblasti Centrálního regionu a v hlavním městě Úlánbátaru. Důvodem je fakt, že v minulosti probíhala spolupráce právě v této oblasti, a také skutečnost, že zde žije podstatná část mongolského obyvatelstva. (MZV, 2005)

Realizace programu rozvojové spolupráce mezi ČR a Mongolskem je ze strany ČR institucionálně zajištěna MZV, MPO, Ministerstvem zemědělství ČR, Ministerstvem životního prostředí ČR a Ministerstvem práce a sociálních věcí. Na přípravě programu spolupráce s Mongolskem a následně na monitoringu jeho realizace se podílí ZÚ ČR v Úlánbátaru, jehož úkolem je také udržování rozvojového dialogu s partnerskými institucemi a s vládou na centrální i regionální úrovni. (MZV, 2005)

Rozvojové projekty jsou v zemi realizované od poloviny 90. let. Program rozvojové spolupráce s Mongolskem navazuje hlavně na projekty z období 2001–2006. Mezi nejúspěšnější se řadí projekt *Zintenzivnění výroby vajec a drůbežního masa v Mongolsku* v gesci Ministerstva zemědělství ČR, s cílem zvýšení produkce těchto komodit a vyřešit tak nedostatek potravin v této oblasti; v gesci Ministerstva životního prostředí ČR byl realizován například projekt s názvem *Udržitelný rozvoj vodního hospodářství a management vodních zdrojů a boj proti desertifikaci v kraji Dornogobi* v období 2003–2006 s cílem vytvoření fungujícího systému vodního hospodářství a zajištění dodávek vody na kritická místa. (MZV – Zahraněční rozvojová spolupráce ČR, 2006) Velmi cennými se také staly realizované projekty na průzkum ložisek nerostných surovin či jiné geologické práce (geologické mapování, hydrogeologické práce). Spolupráce v dalších letech by tak měla navázat na dosavadní zkušenosti implementovaných projektů. V sektoru ekonomicko-průmyslového rozvoje by se měla ZRS zaměřit hlavně na podporu zpracování produktů živočišné výroby, v sektoru zemědělství na podporu zemědělské produkce zaváděním pěstování nových plodin a podporu zalesňování. Sektoru životního prostředí se týká především spolupráce v oblasti hydrogeologie a odpadového hospodářství, sektor práce a sociálních věcí se má zaměřovat na podporu rozvoje sociálních služeb či modernizaci služeb zaměstnanosti. (MZV, 2005)

5.1.6 Srbsko

Vláda ČR definovala Republiku Srbsko jako jednu z prioritních zemí pro dlouhodobou rozvojovou spolupráci, a to především z následujících důvodů: (MZV, 2005)

- *Potřeba rozvojové spolupráce:* následky konfliktu z 90. let jsou stále patrné, zvláště v sociální oblasti. V zemi je vysoká nezaměstnanost, velký podíl chudého obyvatelstva; problémem zůstává nadále situace uprchlíků, etnických menšin a jiných ohrožených skupin obyvatel (Romové, zdravotně postižení, ženy). Restrukturalizace ekonomiky způsobila také značný pokles HDP/ob., což se projevuje i v dalších sektorech.
- *Tradice vzájemných hospodářských a politických vztahů s ČR/Československem:* po druhé světové válce se spolupráce odvíjela hlavně v oblasti obchodu. Rozpad Jugoslávie však znamenal kromě nestability samotného regionu i útlum ve sféře spolupráce mezi zeměmi. V roce 2000, po demokratizaci srbského politického systému, došlo k znovunavázání vzájemných vztahů, a prioritním cílem české zahraniční politiky se stala politická stabilizace tohoto evropského regionu. (MZV, 2005)
- *Význam hospodářského a sociálního rozvoje země pro stabilizaci regionu jihovýchodní Evropy:* ČR se kromě běžného poskytování bilaterální pomoci připojila v roce 1999 i do tzv. Paktu stability pro jihovýchodní Evropu, čímž dala najevo snahu řešit místní politické a socioekonomické problémy. Pro bezpečnost v Evropě je otázka míru a stabilizace situace v tomto regionu klíčová, jedním z řešení je také ekonomický a sociální rozvoj země s cílem podpořit životní úroveň obyvatel, a tím preventivně bojovat proti nebezpečí potenciálních konfliktů vycházejících právě z chudoby místních lidí. (MZV, 2005)
- *Silná tradice rozvojové spolupráce:* vedle bilaterální pomoci ZRS poskytuje ČR finance Srbsku také přes systém Paktu stability²⁵, systém stipendií poskytovaných srbským studentům na českých vysokých školách či přes spolupráci jednotlivých krajů. Zde je nejznámější spolupráce mezi Jihomoravským krajem a regionem Šumadija, kde jsou projekty financované z rozpočtu kraje.

²⁵ Ne všechny tyto finance lze vykazovat jako rozvojovou spolupráci (zejména v gesci Ministerstva obrany ČR).

Po prozkoumání priorit srbské vlády ve sféře rozvojové spolupráce a v souladu s cíli české ZRS se staly optimálními oblastmi rozvojové spolupráce sektory životního prostředí, ekonomicko-průmyslového rozvoje, zdravotnictví, dopravy a sociálních věcí. Hospodářský růst Srbska je prioritou místní vlády, a tak by spolupráce měla probíhat hlavně v těchto oblastech s primárním cílem podpořit ekonomický rozvoj a sekundárním cílem zlepšit životní úroveň obyvatelstva. (MZV, 2005)

Co se týče geografického zaměření spolupráce, při výběru prioritních zemí v roce 2004 se operovalo se státem Srbsko a Černá hora. Nicméně už v té době bylo rozhodnuto, že většina finančních prostředků bude alokována do Srbska, spolupráce s Černou horou se měla soustředit především na region Mojkovac. Ve vlastním Srbsku by spolupráce měla nadále probíhat jak v centrální části (region Šumádija s centrálním městem Kragujevac), tak i v jihovýchodní části země. Právě tyto regiony jsou považovány za nejvíce postižené oblasti státu s největším procentem chudého obyvatelstva. (MZV, 2005)

Realizace programu rozvojové spolupráce mezi ČR a Srbskem je ze strany ČR institucionálně zajištěna MZV, Ministerstvem životního prostředí ČR, MPO, Ministerstvem zemědělství ČR, Ministerstvem práce a sociálních věcí a Ministerstvem zdravotnictví ČR. Na přípravě programu se podílí také ZÚ v Bělehradě, a to především udržováním dialogu s vládou na centrální i provinční úrovni. (MZV, 2005)

Rozvojová spolupráce mezi ČR a Srbskem začala v roce 2001, a od té doby bylo v zemi realizováno více než dvacet projektů v rámci běžné bilaterální pomoci. Mezi ty finančně nejnákladnější se dají považovat projekty v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, jako například projekt *Podpora transformačního procesu ústavů a iniciace změn v systému péče o mentálně postižené v Srbsku a Černé hoře* realizovaný v letech 2004–2006 s celkovým rozpočtem 12,3 mil. korun, a pak zejména projekty v gesci Ministerstva životního prostředí ČR týkající se především problémů sanací, rekultivací, revitalizací a úpravy vody – zde může být jako příklad uveden projekt s názvem *Budování přivaděče surové vody – páteřního potrubního řádu do rekonstruované úpravy vody Pečina v západní části Srbska a ČH, jihozápadně od hlavního města Bělehradu*, který byl realizován v letech 2005-2007 s celkovým rozpočtem 21 mil.korun. (MZV, 2005)

Od roku 1999 se také ČR zapojila do společné obnovy jihovýchodní Evropy po kosovském konfliktu, jejíž součástí byla také implementace projektů financovaných

z prostředků získaných realizací zákona o státním dluhopisovém programu²⁶ (celková částka činila 2 mld. korun). V letech 1999–2004 byly realizovány různé projekty v gesci Ministerstva obrany ČR, Ministerstva zemědělství ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, Ministerstva vnitra ČR a MZV ČR. Jak již bylo zmíněno dříve, většinu projektů nelze brát jako rozvojové projekty, a také ne všechny finance z celkové částky byly použity ve prospěch Srbska a Černé hory. (MZV, 2005) Přesto se dá považovat tato forma spolupráce za pozitivní ve vztahu k budoucímu partnerství obou zemí.

5.1.7 Vietnam

Vietnamská socialistická republika byla vybrána za jednu z prioritních zemí především z těchto důvodů: (MZV, 2005)

- *Vysoká potřeba rozvojové spolupráce:* vysoká míra potřeby rozvojové spolupráce vyplývá z celkové ekonomické a sociální situace. Podle čísel OSN se země v roce 2004 umístila v žebříčku HDI na 109. místě z celkových 177 států zahrnutých do průzkumu, a celková výše HDP/os. byla 2745 \$. (UNDP, 2006) Současný stav v zemi je stále poznamenán silnou rolí centrálně řízeného hospodářství a orientací ekonomiky na bývalý Východní blok do 90. let. Vedoucí role Komunistické strany je považována za překážku rozvoje, nicméně v posledních letech vláda provádí liberální reformy vedoucí k jistému postupu jak ve společenské, tak i ekonomické sféře. Výsledkem je výrazné snížení chudoby a hospodářský růst země, který se pohybuje okolo 6 %. (MZV, 2005) Největším problémem je stále velká míra chudoby ve venkovských oblastech.
- *Silná tradice rozvojové spolupráce s ČR/Československem:* česko-vietnamské vztahy byly rozvíjeny intenzivně již před vznikem samostatného vietnamského státu. Po jeho vzniku patřila země do mimoevropských socialistických prioritních zemí československé rozvojové pomoci. Hlavními nástroji se staly, kromě rozvojových projektů, systémy poskytování stipendií pro vietnamské studenty na československých vysokých školách a možnosti odborných stáží v průmyslových podnicích. Samotná ČR obnovila vztahy až po roce 1996, navazuje tak na dlouhodobou spolupráci, která se v minulosti mezi zeměmi vyvinula.
- *Rozvoj vzájemných hospodářských vztahů:* současný hospodářský růst země a potenciál hospodářství Vietnamu dává příležitost k rozvoji vzájemně výhodných obchodních vztahů. Výhodou je fakt, že v zemi operuje spousta domácích lidí mluvící

²⁶ Usnesení vlády č.765/1999 „Alokace prostředků získaných realizací zákona o státním dluhopisovém programu dluhopisů na financování řešení důsledků kosovské krize“

česky, což usnadňuje komunikaci mezi exportéry a firmami. České výrobky také mají v zemi dobrou pověst a tato skutečnost může pomoci k vývozu výrobků.

Po prozkoumání rozvojových priorit vietnamské vlády a v souladu s cíli české ZRS se staly optimálními oblastmi rozvojové spolupráce sektory životního prostředí, zemědělství, průmyslu a obchodu, a sektor sociálních věcí. Vietnam má velké problémy s kontaminací půdy dioxiny, což hraje roli nejen při samotném pěstování zemědělských komodit, ale způsobuje to problémy i v oblasti sociální a ekonomické sféry. Rozvoj venkova, tvorba pracovních míst a podpora ekonomického rozvoje by se tak měla stát primárním cílem české ZRS vedoucí k potírání chudoby. (MZV, 2005)

Co se geografického zaměření týče, česká ZRS by se měla soustředit na oblast středovietnamské provincie Thua Thien-Hue, která je nejvíce postižena dioxiny a patří tak k místům vyžadující rozvojovou pozornost. (MZV, 2005)

Realizace programu rozvojové spolupráce mezi zeměmi je ze strany ČR institucionálně zajištěna Ministerstvem zemědělství ČR, MPO, Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR a Ministerstvem životního prostředí ČR. ZÚ v Hanoji se podílí na přípravě programu spolupráce a jeho případných modifikacích, udržuje také rozvojový dialog s partnerskými institucemi, zvláště pak s vládou na centrální či nižší úrovni. (MZV, 2005)

ČR obnovila rozvojovou spolupráci s Vietnamem po roce 1996, a v tomto období se pomoc soustředila hlavně na projekty posilující konkurenceschopnost vietnamských firem a modernizaci infrastruktury. (MZV, 2005) Od roku 2001 se uskutečňovaly projekty jak v sektoru životního prostředí, tak v sektoru zemědělství. Jmenovitě byl například realizován projekt s názvem *Zavedení technologie ekologického zpracování bioodpadů na organominerální hnojiva* v letech 2003–2005 v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, s cílem vybudovat výrobní linku na úpravu odpadů (MZV – Zahraniční rozvojová pomoc ČR, 2006), či *Vyhledání a výzkum zdrojů pitné vody na vybraných lokalitách provincie Nghe An, Vietnam* v gesci Ministerstva životního prostředí ČR. Další realizované projekty ve sféře životního prostředí by se měly zaměřovat i nadále na ochranu vod a spolupráci při řešení problému kontaminace prostředí, v sektoru sociální péče jde především o pomoc rodinám postižených dioxiny a zlepšení postavení etnických menšin ve společnosti. Oblast zemědělství zahrnuje kromě zvýšení produkce potravin i další témata, jako jsou kvalita zemědělských komodit či

oblast lesnictví; sektor průmyslu se týká podpory v oblasti kožedělnictví a obuvnictví, zdravotnické techniky a využívání alternativních zdrojů energie. Ve všech těchto oborech mají české firmy dostatečně vysokou úroveň na to, aby mohly poskytnout spolupráci formou dodávek zboží či školení pracovníků.

5.1.8 **Zambie**

Zambijská republika se na seznam prioritních zemí české ZRS dostala především z těchto důvodů: (MZV, 2005)

- *Vysoká potřeba rozvojové pomoci:* vysoká míra potřebnosti rozvojové spolupráce vyplývá z celkové ekonomické a sociální situace. Podle čísel OSN se země v roce 2004 umístila v žebříčku HDI na 165. místě z celkových 177 států zahrnutých do průzkumu, a celková výše HDP/os. byla 943 \$. Ten samý rok žilo v zemi pod hranicí chudoby téměř tři čtvrtiny obyvatel. (UNDP, 2006) Zambijská republika je také zahrnuta do seznamu LDCs, a tím se dostává mezi nejchudší regiony světa, ve kterých by měla přednostně rozvojová spolupráce probíhat.
- *Tradice rozvojové spolupráce s ČR/Československem:* počátky vztahů mezi zeměmi se datují k roku 1964, kdy se Zambie stala nezávislým státem osvobozením se od britské nadvlády. V 60. letech se Zambie stala nejdůležitějším partnerem Československa v regionu jižní Afriky, v té době byli v rámci rozvojové spolupráce vysíláni experti hlavně z oblasti zdravotnictví, geologie či stavebnictví. Spolupráce probíhala převážně v oblasti zemědělství a zavlažování, průmyslu a dopravy, či bankovníctví a sektoru financí. Významnou roli také hrál systém poskytování stipendií pro zambijské studenty na studia v československých vysokých školách. (MZV, 2005)

Jako sektorová priorita byla určena v souladu s rozvojovými cíly Zambijské republiky a v souladu s MDGs oblast zdravotnictví. Zemi sužuje vysoký výskyt HIV/AIDS, malárie a dalších nemocí, žalostný stav je také v oblasti mateřské a dětské úmrtnosti. Dokument CSP také definuje jako potenciální sektory pro střednědobou spolupráci oblasti zemědělství a školství.

Co se týče geografického zaměření, velká rozloha země a omezené disponibilní zdroje české ZRS neumožňují pokrytí celého území. Spolupráce se tak má zaměřit na oblast Západní provincie, a to jak z důvodu geografické blízkosti k další prioritní zemi

české ZRS Angole, tak z důvodu silné historické spolupráce v této oblasti, zejména na horním toku Zambezi. (MZV, 2005)

Realizace programu rozvojové spolupráce mezi ČR a Zambií je ze strany ČR institucionálně zajištěna MZV a Ministerstvem zdravotnictví. Na přípravě programu spolupráce se Zambií a následně na monitoringu jeho realizace se podílí ZÚ ČR v Harare²⁷, jehož úkolem je také udržování rozvojového dialogu s partnerskými institucemi a s vládou na centrální i regionální úrovni. (MZV, 2005)

Po roce 1989 sice se Zambií pokračovala rozvojová spolupráce, nicméně v menší míře než s ostatními současnými prioritními zeměmi. V gesci Ministerstva životního prostředí ČR se jednalo o geologicky zaměřené projekty spojené s výzkumem zdrojů nerostných surovin a vlivu jejich těžby na životní prostředí, v gesci Ministerstva zdravotnictví ČR jsou známé především projekty realizované firmou Czech Aid, s.r.o. V letech 2000–2004 zde proběhl projekt s názvem *Poliklinika a výukové centrum medicíny prvního kontaktu*, který ovšem evaluační zpráva z roku 2003 shledala za „rozvojově nepřínosný“. Byly zjištěny nedostatky, a to zejména kvůli faktu přednostního poskytování zdravotní péče bohaté klientele a téměř neexistujícímu školicímu centru. Monitorovací mise Ministerstva zdravotnictví ČR v roce 2004 tuto skutečnost potvrdila, a projekt tak mohl být nazván neúspěšným. Od roku 2004 se realizují (realizovaly) projekty další, za zmínku stojí projekty s názvy *Mobilní porodnice* s cílem školení porodních asistentek v prenatální a postnatální péči o matku a dítě v odlehlých oblastech Zambie, či *Street Children Chingola* – projekt zaměřený na sirotky a děti s nedostatečným sociálním zázemím s cílem výuky základních školních dovedností v rozsahu 1. stupně základní školy. (Nadace Sophia, 2006) Tyto projekty s dobou realizace 2004–2008 jsou však problematické, nepředpokládá se vyčerpání celkové částky projektu. (Rozvojové středisko, 2006) Další spolupráce by se měla zaměřovat nejen na poskytování základní zdravotní péče, ale i na zvýšení úrovně chirurgických zákroků modernizací operačních sálů a školením personálu. V současné době jsou realizovány projekty *Podpora kvality chirurgických zákroků v provinčních a okresních nemocnicích v Západní provincii v Zambii* a *Podpora primární zdravotní péče na venkově s důrazem na péči o matku a dítě v Západní provincii v Zambii*, které by v této oblasti měly situaci zlepšit. (Rozvojové středisko, 2008)

²⁷ ČR nemá v Zambii žádné své trvalé zastoupení na úrovni velvyslanectví, kompetence tak přebírá ZÚ v Harare (Zimbabwe) z důvodu teritoriální působnosti tohoto úřadu (Zimbabwe, Zambie, Malawi, Mosambik).

5.2 Střednědobé priority

5.2.1 Afghánistán

ČR se oficiálně zapojila do budování stabilního a demokratického Afghánistánu. Primárním cílem je zajistit bezpečnost regionu, a to jak vojenskou přítomností, tak i sociálním a ekonomickým rozvojem země. Projekty se mají zaměřovat především na sektory školství (růst vzdělanosti), zemědělství (růst produkce potravin) a dopravní infrastrukturu. Spolupráce se geograficky zaměřuje hlavní město Kábul a dále na oblasti střední a severní části země. Jako úspěšné projekty lze uvést projekt s názvem *Dlouhodobě udržitelné zvýšení úrovně vzdělání v oblasti Čohi v severním Afghánistánu*, který byl realizován v letech 2005–2006 v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, s cílem zvýšení vzdělanosti vybudováním školských zařízení a organizováním doprovodných vzdělávacích programů. (MZV – Zahraniční rozvojová spolupráce ČR, 2006)

5.2.2 Irák

Podobně jako v případě Afghánistánu, i zde se ČR zapojila do poválečné restrukturalizace země poničené důsledkem moci předchozího totalitního režimu, a válečným konfliktem v minulých letech. Primárním cílem je zabezpečit bezpečnost země, která se nyní nachází v procesu demokratizace společnosti a rekonstrukce ekonomiky. Kromě přítomnosti českých vojenských sil v rámci koaličních jednotek se v zemi realizují i rozvojové projekty v sektorech školství (kde jde především o obnovu vzdělávacího systému výstavbou nových škol či školením odborníků), zdravotnictví a sektoru soudnictví. ČR se také významně podílí na výcviku irácké policie potřebné k udržování bezpečnosti tamních obyvatel. Spolupráce se geograficky zaměřuje na jižní část země, která patří k nejméně rozvinutým oblastem a životní úroveň zdejších obyvatel je zde velmi nízká. (MZV-Zahraniční rozvojová spolupráce ČR, 2006)

6 Identifikace dalších potenciálních prioritních zemí

Vláda ČR v roce 2004 schválila osm prioritních zemí, kam by měla směřovat česká programová spolupráce v dlouhodobém časovém horizontu. Seznam těchto zemí by se tedy měl měnit co nejméně, ne-li vůbec, ovšem už samotný výběr lze podrobit důkladnějšímu zkoumání a teoreticky lze navrhnout jiné země, které by se mohly v budoucnu na seznam dostat.

Tato kapitola se pokusí identifikovat další potenciální prioritní země české ZRS, a to dvěma způsoby. První z nich je založen na podrobném přezkoumání výběru v roce 2004 s cílem identifikovat země, které se na seznam z nějakých důvodů nedostaly; druhý způsob je založen na aplikaci používaných kritérií na předem vybrané státy a postihující všechny rozvojové regiony (výběr z neprioritních zemí české ZRS).

6.1 Výběr prioritních zemí v roce 2004

V roce 2004 stála vláda ČR (a zvláště MZV) v důsledku vstupu naší země do EU před úkolem transformace systému poskytování ZRS. Jako stěžejní součást změny ve fungování českého systému bylo i určení nových teritoriálních priorit posilující efektivnost a transparentnost rozvojové spolupráce. Primárním cílem se stala redukce dosavadních dvaceti prioritních zemí²⁸ určených koncepcí z roku 2002 na takový počet, který by umožnil plnohodnotnou programovou spolupráci zahrnující jak identifikaci priorit partnerské země a dialog s místními orgány, tak i následné průhledné výběrové řízení na implementaci rozvojových projektů. Základními otázkami se staly jednak jaký způsob výběru jednotlivých partnerských zemí, tak i jaký počet prioritních zemí je optimální vzhledem k úrovni českého systému ZRS a celkovému finančnímu objemu ZRS.

Zcela teoreticky se mělo navázat na předchozí koncepci z roku 2002, a výběr prioritních zemí měl probíhat způsobem redukce dosavadních dvaceti zemí, a to kvůli zachování kredibility koncepce samotné a také kvůli realizátorům rozvojových projektů, kteří v té době již plánovali podle existujícího dokumentu²⁹. Při výběru se také mělo dbát na všechna aplikovatelná kritéria pro určení prioritních zemí, a to takovým

²⁸ Prioritní země ZRS dle koncepce z roku 2002: Etiopie, Jemen, Angola, Vietnam, Mongolsko, Mali, Afghánistán, Burkina Faso, Uzbekistán, Ukrajina, Bosna a Hercegovina, Jugoslávie, Nikaragua, Kazachstán, Bolívie, Libanon, Palestina, Namíbie, Salvador a Makedonie

²⁹ Usnesení vlády č.91/2002 „Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007“.

způsobem, který nejlépe vystihne podstatu rozvojové spolupráce – tedy primární nadřazenost potřebnosti pomoci před ekonomickými a politickými zájmy donorské země.

V roce 2004 byl systém ZRS nastaven takovým způsobem, že teritoriální priority (včetně kritérií výběru a počtu prioritních zemí) určovalo MZV. V té době neexistovalo žádné specializované pracoviště, které by mělo na starost rozvojovou spolupráci³⁰; v oblasti koordinace ZRS ČR bylo v roce 2001 ministerstvem zřízeno pouze podpůrné odborné pracoviště Rozvojové středisko, které plnilo funkci koordinační a kontaktní ve smyslu komunikace mezi státními institucemi v ČR a zahraničními partnery (včetně realizátorů projektů, nevládních organizací a veřejnosti). I přes skutečnost, že toto pracoviště mělo minimum rozhodovacích práv v celém systému ZRS, bylo při výběru prioritních zemí v roce 2004 spolu s Odborem rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) nejkompetentnějším orgánem MZV, a to zvláště z hlediska jisté neutrality ke všem potenciálním partnerským zemím a také z důvodu minimalizace politických tlaků v těchto institucích, vznikajících při výběru států, kam mají v budoucnu plynout nemalé finanční částky určené na rozvojovou spolupráci.

Z interní zprávy Rozvojového střediska Ústavu mezinárodních vztahů (RS ÚMV) z roku 2004 k výběru teritoriálních priorit vyplývá, že v této instituci na požádání MZV výběr prioritních zemí skutečně proběhl. Došlo zde k aplikaci předem stanovených kritérií na seznam dvaceti prioritních zemí dle koncepce z roku 2002, přičemž každé kritérium bylo ohodnoceno různým počtem bodů. Za klíčová kritéria se považovala především míra potřebnosti (velikost HDP/os., pořadí země v žebříčku HDI, příjem ODA/os.), připravenost země pomoc přijímat (existence PRSP dokumentů, úroveň demokracie, úroveň dodržování lidských práv a svobod), intenzitu vztahů rozvojové spolupráce nyní a v minulosti (počet stipendistů, probíhající rozvojové projekty v dané zemi) a přítomnost českého ZÚ v zemi (vzhledem k zásadní roli při programovém řízení rozvojové spolupráce). Po aplikaci těchto kritérií byly vybrány jako optimální prioritní země Etiopie, Jemen, Angola, Vietnam a Mongolsko. (Rozvojové středisko– Návrh na stanovení teritoriálních priorit české ZRS, 2004) Následně byla zpráva předána MZV, které uplatnilo ekonomická a politická kritéria (existující obchodní styky, potenciál hospodářských vztahů, strategické zájmy ČR) v souladu se skutečností, že ZRS je integrální součástí zahraniční politiky státu. Výsledkem tedy bylo

³⁰ Takové pracoviště jako Česká rozvojová agentura, ustanovená k 1. 1. 2008.

oněch osm prioritních zemí pro dlouhodobou spolupráci a dvě země pro střednědobou spolupráci.

Z výše uvedených údajů je patrné, že RS navrhlo zařadit do teritoriálních priorit pět zemí. Čtyři z nich se skutečně na konečný seznam dostaly. Etiopie nikoliv. Z hlediska navrhovaného počtu pěti prioritních zemí je tak jediná potenciální prioritní země vzešlá z výběru v roce 2004 pouze Etiopie.

6.1.1 Potenciální prioritní země

6.1.1.1 Etiopie

Etiopie byla po aplikaci kritérií RS dokonce zařazena na první místo. Byla tedy identifikována jako „nejvhodnější“ partnerská země české rozvojové spolupráce z pohledu většiny sociálních a historických ukazatelů, v době výběru bylo již realizováno spousta úspěšných rozvojových projektů českými subjekty. Proč se tedy Etiopie na seznam prioritních zemí nedostala? Existují dva hlavní důvody. První je založen čistě na finančních statistikách – Etiopie patří k tzv. „aid darlings“, tedy k zemím, které se těší značné oblibě dárcovských komunit. Tento fakt jistě hrál svou roli, jelikož objem české finanční rozvojové spolupráce není tak velký a v celkové sumě financí plynoucích do země by se český podíl „ztratil“. Druhým důvodem mohla být politická situace v zemi v době výběru prioritních zemí. Začátkem devadesátých let byl svržen režim M. Haile Mariama a došlo k výměně mocenských elit. Dle Petra Jelínka (2004) z RS ÚMV tehdy obsadili důležitá místa lidé, kteří už k ČR nemají žádný vztah, což hrálo při potenciálním zařazení země do teritoriálních priorit důležitou roli.

Dnes je Etiopická federativní demokratická republika na seznamu neprioritních zemí české ZRS, ovšem zkušenosti s realizací rozvojových projektů a celkový objem financí rozvojové spolupráce plynoucí do této země ukazuje spíše na to, že má být na seznamu zemí prioritních. Co se objemu financí týče, Etiopie je dokonce největším africkým příjemcem české ZRS³¹, a je tedy i před dvěma prioritními zeměmi Angolou a Zambií. Od roku 2008 bude také ČR v rámci EU (resp. Evropské komise) spolufinancovat multilaterální pomoc přes 10. Evropský rozvojový fond, který je primárně určen zemím ACP, a dojde tedy k dalšímu posílení spolupráce s touto zemí. Vedle ODA jsou v Etiopii realizovány i projekty nevládních organizací financované

³¹Váže se k roku 2005.

z veřejných sbírek³², což dokládá zájem české veřejnosti o současnou společenskou i ekonomickou situaci v zemi. Navíc poloha země v regionu subsaharské Afriky jako klíčové oblasti rozvoje afrického kontinentu jistě dává také podnět k zařazení Etiopie na seznam prioritních zemí české ZRS.

6.2 Výběr z neprioritních zemí české ZRS

Neprioritní země jsou všechny rozvojové a transformující se země, které vládou ČR nebyly schváleny jako teritoriální priority pro dlouhodobou rozvojovou spolupráci. Základem je poptávka ze strany potenciálního příjemce, přičemž hlavní roli zde hrají jednotlivé zastupitelské úřady, které sbírají tyto podněty ze strany partnerských organizací a předávají je nezávislé expertní skupině k vyhodnocení. (MZV, 2004) Počet neprioritních zemí je velmi pružný a je limitován pouze celkovým objemem financí určených k rozvojové spolupráci s neprioritními zeměmi. Od roku 2002 byly implementovány projekty ve více než 50 různých zemích, které nebyly vybrány jako teritoriální priority.

Další potenciální prioritní země české ZRS by měly vycházet ze zemí neprioritních, a to z důvodu existence vzniklých vazeb (ekonomických, politických) a z důvodu realizovaných projektů v jednotlivých státech. Kvůli přehlednosti jsou potenciální prioritní země rozděleny do regionů vyžadujících přednostně rozvojovou spolupráci.

6.2.1 Potenciální prioritní země – region Latinské Ameriky

Rozvojové projekty v rámci rozpočtu pro neprioritní země byly implementovány v následujících zemích: Argentina, Bolívie, Chile, Ekvádor, Haiti, Jamajka, Kolumbie, Kostarika, Nikaragua, Peru a Salvador. Právě tyto země přicházejí v úvahu k zařazení na seznam prioritních zemí. Výběr ČR v roce 2004 vůbec nepostihl tento rozvojový region, speciálně pak region střední Ameriky, který patří k nejhudší části Latinské Ameriky.

V úvahu tak přicházejí ostrovní státy Haiti a Jamajka – zde již ale existuje silná intervence ze strany Spojených států amerických, Kanady a Velké Británie, přičemž počet českých projektů je minimální a téměř neexistují hlubší historické vazby na tyto státy.

³² K nejznámějším patří veřejné sbírky ČvT na podporu základního školství v Etiopii („Postavme školu v Africe“), realizované každoročně od roku 2004.

Pevninská část střední Ameriky, tedy státy Salvador, Nikaragua a Kostarika, se zdají být vhodnějšími kandidáty. Jednak s těmito státy existují historická pouta a dlouhodobější diplomatické vztahy, a také celkový počet rozvojových projektů je větší než v případě Haiti a Jamajky. Nikaragua a Salvador se dokonce objevují mezi dvacítkou teritoriálních priorit v koncepci ZRS z roku 2002. Překážkou je v tomto případě neexistence zastupitelských úřadů; české velvyslanectví je pouze v Kostarice v San José, přičemž teritoriální působnost tohoto velvyslanectví zahrnuje vedle Kostariky i Salvador, Panamu, Nikaraguu, Honduras a Belize. V Salvadoru a Nikaragui funguje honorární konzulát ČR. Pokud by se česká ZRS měla zaměřit alespoň na jeden stát v regionu Latinské Ameriky, Nikaragua se jeví jako nejvhodnější kandidát.

6.2.1.1 Nikaragua

Celkovou sociální a ekonomickou situaci vystihuje postavení země v žebříčku HDI (110. místo z celkově 177 zahrnutých států). (UNDP, 2007) Nikaragua byla první latinskoamerickou zemí, která obdržela od ČR rozvojovou pomoc. V roce 1995 byla poskytnuta finanční pomoc na implementaci projektu N. E. W. S. (trilaterální spolupráce mezi městy Nizozemí, ČR a Nikaragui). Ke zintenzivnění vztahů „dopomohla“ také živelná katastrofa v podobě hurikánu Mitch v roce 1998, kdy nejenže byla z české strany poskytnuta humanitární pomoc, ale v návaznosti na tuto spolupráci bylo v roce 2000 rozhodnuto o realizaci rozvojového projektu zaměřeného na odstranění následků této katastrofy. Velmi úspěšná je práce českých geologů v rámci rozvojové spolupráce zaměřené na geologický průzkum. Od roku 1997 působí v zemi čeští geologové z České geologické služby (ČGS). (MZV – ZÚ San José, 2004) V rámci rozvojové spolupráce s neprioritními zeměmi byly tak v posledních letech implementovány v zemi projekty zaměřené především na geologický výzkum. Z posledních rozvojových projektů lze zmínit například *Snížení geologických rizik a identifikace místních zdrojů pro socioekonomický rozvoj* či *Geologický výzkum přírodních rizik v centrální části Nikaragui, v okolí města Jinotega*, realizovaný v letech 2005–2006 v gesci Ministerstva životního prostředí ČR. (Rozvojové středisko, 2006) Jedinou nevýhodou tak zůstává neexistence ZÚ v této zemi, ovšem jak se ukázalo v případě Zambie, velkou překážkou tento fakt být nemusí.

6.2.2 Potenciální prioritní země – region střední a jihozápadní Asie

Rozvojové projekty v rámci rozpočtu pro neprioritní země byly implementovány v následujících zemích: Jordánsko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Libanon, Palestina³³ a Uzbekistán. Čtyři z těchto zemí se objevily na seznamu teritoriálních priorit koncepce z roku 2002, a to Kazachstán, Libanon, Palestina a Uzbekistán.

Je složité určit zemi v tomto regionu, která by mohla odpovídat požadavkům na zařazení do teritoriálních priorit české ZRS. Se zeměmi jihozápadní Asie má sice ČR diplomatické vztahy na dobré úrovni, nicméně celkové historické vazby nejsou dostatečně silné k hlubší rozvojové spolupráci. K negativům také lze přiřadit ne příliš velkou bezpečnost regionu a také fakt, že úroveň HDI je pro tyto země relativně vysoká ve srovnání s rozvojovými zeměmi. Implementované projekty mají sice dostatečnou kvalitu, avšak jejich počet je opravdu minimální (v posledních letech byl realizován v každé zemi jihozápadní Asie maximálně jeden projekt).

Se státy ve střední Asii má ČR diplomatické vztahy průměrné úrovně. Největší překážkou tohoto regionu se jeví nestabilní politické prostředí a nedodržování demokratických principů v zemích. Celkově jde o státy, ve kterých může ČR uplatnit své komparativní výhody, hlavně v sektorech životního prostředí a dopravy, jelikož právě tyto dvě oblasti jsou v daných zemích nejméně rozvinuté. Do současnosti jsou realizovány úspěšné rozvojové projekty v každé zemi přibližně ve stejném počtu (2, 3) a se stejnou kvalitou. Z uvedených informací vyplývá, že pokud by se mělo rozhodnout o zařazení některé ze tří zemí regionu střední Asie na seznam prioritních zemí české ZRS, stěžejním kritériem by se tak musela stát politická situace. Z tohoto pohledu lze vyloučit Uzbekistán a Kazachstán, ve kterých poslední volby nebyly Západem uznány jako legitimní a v zemích vládne víceméně diktátorský režim. V Kyrgyzstánu došlo v roce 2006 ke změně ústavy a v zemi začal proces demokratizace. I proto lze určit Kyrgyzstán potenciální prioritní zemí.

³³ Nejedná se o mezinárodně uznaný stát. V současné době může být označení Palestina použita ve spojitosti s Autonomním územím pod Palestinskou národní správou, jehož hranice však dodnes nebyly přesně stanoveny.

6.2.2.1 Kyrgyzstán

Ze tří zmíněných středoasijských států je Kyrgyzstán nejméně rozvinutý, v žebříčku HDI zaujímá 116. místo ze 177 zahrnutých států. (UNDP, 2007) Historické vazby nejsou příliš silné, po vzniku samostatného nezávislého státu po rozpadu SSSR byly navázány spíše obchodní vztahy. V 90. letech plynuly finance například na obnovu potravinářského a těžebního průmyslu, projekty se však záhy změnilly spíše v obchodní kontrakty. Od roku 2001 byla navázána rozvojová spolupráce v dopravním sektoru, čeští experti se podíleli a podílejí na studiích potřebných k rozvoji infrastruktury. V gesci Ministerstva dopravy ČR byly implementovány například projekty *Vypracování dopravního generelu Kyrgyzie* v letech 2002–2004 s cílem pomoci při kvalitním plánování rozvoje dopravní infrastruktury v Biškeku, v současné době probíhá projekt s názvem *Komplexní studie rozvoje městské a příměstské osobní dopravy v Biškeku*, s plánovanou realizací v letech 2006–2008. V březnu 2005 byla také předána studie výstavby železnice Balikči - Kara-Keče, zpracovaná na základě rozvojové spolupráce poskytnuté ČR. (MZV, 2007) Úspěšná spolupráce s touto zemí probíhá také v sektoru životního prostředí. Jde především o projekty průzkumné, monitorovací či o projekty s cílem analýzy možných přírodních rizik. Konkrétně lze uvést *Monitoring vysokohorských ledovcových jezer a ochrana obyvatelstva před katastrofálními následky povodní* nebo *Analýza rizik a omezení důsledků protržení hrází vysokohorských jezer*, jehož implementace je plánována na období 2007–2009. (Rozvojové středisko, 2007)

Je patrné, že v posledních letech proběhlo ve spolupráci s Kyrgyzstánem dostatečné množství úspěšných rozvojových projektů potřebných pro posouzení úrovně zkušeností s realizací rozvojové spolupráce s touto zemí, zřejmě je také uplatňování komparativních výhod ze strany ČR vycházející ze zaostalosti některých sektorů v tomto regionu. Ze středoasijských států by proto Kyrgyzstán mohl představovat jednu z dalších potenciálních prioritních zemí české ZRS.

6.2.3 Potenciální prioritní země – region jižní a jihovýchodní Asie

Rozvojové projekty v rámci rozpočtu pro neprioritní země byly implementovány v následujících zemích: Bangladéš, Čína, Filipíny, Indie, Indonésie, Kambodža, Malajsie a Srí Lanka. Žádná z těchto zemí se neobjevila na seznamu teritoriálních priorit koncepce ZRS z roku 2002, i proto zde ČR nemá silnějšího partnera v rozvojové oblasti. Bangladéš a Kambodža, jako nejchudší státy, by měly být brány přednostně v úvahu na

zahrnutí do teritoriálních priorit české ZRS, ovšem fakt neexistence ZÚ v těchto zemích a minimum rozvojových projektů v posledních letech stojí proti jejich případnému zařazení. Čína a Indie jsou spíše partnery obchodními, a při implementaci většího počtu projektů by mohlo docházet k upřednostňování ekonomických a politických zájmů před zájmy rozvojovými. Na Srí Lance sice probíhají nebo proběhly úspěšné rozvojové projekty, ale silnějšímu navázání rozvojové spolupráce brání nepříliš dobrá bezpečnostní situace v zemi.

Zbývají tedy tři země, které v posledních letech sice prošly obdobím silného hospodářského růstu, nicméně v současnosti tento region spíše ekonomicky stagnuje. Malajsie s největším HDI ze zmíněných zemí a dosud s žádnými implementovanými projekty z české strany není vhodným kandidátem. V Indonésii a Filipínách proběhlo či probíhá dostatečné množství projektů, a česká ZRS má tak dostatek zkušeností s těmito partnery. Na popředí se však dostává kritérium demokratické úrovně obou zemí – v roce 2005 zaujímal Indonésie 137. příčku v žebříčku CPI indexu, což ji řadí mezi nezkorumpovanější státy tohoto regionu (Transparency International, 2007), což jistě znamená nebezpečí pro efektivitu a transparentnost ZRS. Z uvedených informací vyplývá, že nejvhodnějším kandidátem z regionu jižní a jihovýchodní Asie jsou Filipíny.

6.2.3.1 Filipíny

Z hlediska sociální a ekonomické úrovně je řazen stát spíše k těm vyspělejším ve srovnání s klasickými rozvojovými zeměmi. V žebříčku HDI jsou Filipíny na 90. místě ze 177 zahrnutých států. (UNDP, 2007) Rozvojová spolupráce s ČR funguje od roku 2002, jedná se především o sektor životního prostředí, ve kterém můžou čeští odborníci uplatnit znalosti a využívat špičkovou technologii. Projekty jsou zaměřeny jednak na průzkum lokalit potenciálních vodních zdrojů a následnou úpravu vody, tak i na opatření zajišťující spolehlivou dodávku pitné vody do městských částí. Region je každoročně postihován tajfuny, které způsobují nejen ztráty na lidských životech, ale také velké škody na místní infrastruktuře. Primárním cílem českých projektů je tedy nejen opravit narušený rozvod vody a elektřiny, ale také výstavba nových zdrojů energie a plánování odpadového hospodářství. Zkušenosti s realizací těchto rozvojových projektů ukázaly na skutečnost, že spolupráce mezi oběma zeměmi je na dobré úrovni a že ji lze do budoucna více prohlubovat. V současné době běží v zemi dva projekty.

První z nich, *Pomoc při opatřeních zajišťujících spolehlivou a udržitelnou dodávku pitné vody pro Manilu po škodách způsobených katastrofálními tajfuny* je plánován a období let 2006–2010, a to formou jak geologických průzkumů a z nich vyplývajících preventivních opatření, tak i formou dodávky a instalace malé vodní elektrárny. Druhým projektem je *Odpadové hospodářství pro město Naga*, který byl zahájen v září 2007 a měl by trvat přes dva roky. (MZV, 2006) Díky tomuto projektu by mělo dojít k dalšímu posílení česko-filipínských vztahů, zvláště pak mezi českými realizátory a místní samosprávou. Zařazením Filipín na seznam prioritních zemí české ZRS by se tak mohlo navázat na již existující a dobře fungující spolupráci.

6.2.4 Potenciální prioritní země – region Afriky

Rozvojové projekty v rámci rozpočtu pro neprioritní země byly implementovány v následujících zemích: Burkina Faso, Etiopie, Keňa, D. R. Kongo, Mali, Maroko, Namíbie, Senegal, Tanzanie a Uganda. Čtyři z těchto zemí byly zmíněny v teritoriálních prioritách koncepce české ZRS v roce 2002, a to Burkina Faso, Etiopie, Mali a Namíbie. Právě v těchto státech bylo implementováno nejvíce rozvojových projektů, přičemž nejvíce z nich bylo realizováno v Etiopii. Vzhledem k faktu, že právě Etiopie byla identifikována jako další možná prioritní země české ZRS v předchozí kapitole (viz kapitola 6.1.1.1), a v tomto regionu již probíhá rozvojová spolupráce s prioritními zeměmi Angolou a Zambií, určovat jiné potenciální země nemá smysl. Počet maximálně dvou až tří prioritních zemí v africkém regionu, tedy Angoly a Zambie (a potenciálně i Etiopie), koresponduje s cílem zvýšit efektivitu poskytování české ZRS (za předpokladu zachování počtu současných prioritních zemí). Nabízí se také „výměna“ nepříliš vhodně vybrané prioritní země Zambie právě za Etiopii.

6.2.5 Potenciální prioritní země – region Evropy a Zakavkazska

Rozvojové projekty v rámci rozpočtu pro neprioritní země byly implementovány v následujících zemích: Albánie, Arménie, Bělorusko, Čečensko (Ruská federace), Černá Hora, Gruzie, Makedonie a Ukrajina. Tyto státy lze rozdělit do tří skupin – státy jihovýchodní Evropy, státy východní Evropy a státy Zakavkazska.

Z důvodu politické stabilizace s cílem zvětšení bezpečnosti patří region jihovýchodní Evropy tradičně k velkým příjemcům rozvojové a transformační

spolupráce nejen od evropských států. ČR zařadila Srbsko a Bosnu a Hercegovinu na seznam prioritních zemí ZRS, což jsou z hlediska historických vztahů s jednotlivými zeměmi bývalé Jugoslávie a Albánie nejvhodnější kandidáti. V Albánii a Makedonii jsou sice realizovány projekty, ovšem v menší míře než s dvěma současnými prioritními zeměmi. Všechny státy jsou také zahrnuty do programu obnovy financovaným evropskými státy včetně ČR. Další potenciální prioritní země v tomto regionu tedy nejsou z hlediska efektivity poskytování české ZRS možné.

Bělorusko se v současnosti nachází v politické a ekonomické izolaci, a pokud se nezmění autoritativní režim prezidenta Lukašenka, stát nemůže počítat s bližší hospodářskou spoluprací. Bělorusko tak nelze zařadit na seznam prioritních zemí české ZRS. Ukrajina je nyní v situaci, kdy se rozhoduje o její budoucí orientaci na Západ či na Ruskou federaci. Historickými vazbami a současnými vztahy s ČR se však jeví jako jeden z možných kandidátů. V zemi bylo realizováno nebo je realizováno spousta úspěšných projektů zaměřených nejen na modernizaci hospodářství a zemědělství, ale také na prevenci nelegální migrace.

Státy Zakavkazska Arménie a Gruzie (za určitých okolností sem lze zařadit i Čečensko, které je územím Ruské federace) mají s ČR dobré historické vztahy. Co se týče rozvojové spolupráce, s těmito státy byla navázána rozvojová pomoc až po roce 2000. Politická situace v těchto zemích není nijak stabilní, ovšem v oblasti úrovně demokracie je zde od vyhlášení nezávislosti těchto zemí vidět značný pokrok. Vhodnějším kandidátem se jeví Gruzie, a to díky většímu počtu implementovaných projektů a také díky existenci ZÚ v Tbilisi. Ve srovnání s Arménií má také nižší životní úroveň (podle HDI). Čečensko je vhodné spíše pro implementaci jednotlivých projektů v rámci neprioritních zemí (z důvodu nestálé úrovně bezpečnosti regionu a možné politické nestabilitě).

Z uvedených informací vyplývá, že potenciálními prioritními zeměmi by mohly být Ukrajina a Gruzie. Pokud by se mělo rozhodnout právě mezi těmito kandidáty, vzhledem k počtu realizovaných projektů a k úrovni hospodářské spolupráce je vhodnější Ukrajina. Naopak z hlediska upřednostňování zemí s nižší životní úrovní je vhodnějším kandidátem Gruzie. Zachováním smyslu poskytování ZRS chudším státům světa a poloze státu v zaostalejším regionu je potenciálním kandidátem Gruzie.

6.2.5.1 Gruzie

Celkovou sociální a ekonomickou situaci v zemi vyjadřuje pořadí Gruzie v žebříčku HDI, kde jí patří 96. místo z celkově 177 zahrnutých států světa. (UNDP, 2007) V regionálním měřítku Evropy a Zakavkazska jde o jednu z nejméně rozvinutých zemí. Z české strany se začaly realizovat rozvojové projekty až po roce 2000, většina z nich byla prvotně zaměřena na snížení nelegální migrace do ČR/EU formou zlepšování životní situace místních obyvatel, především možnostmi rekvalifikací, podporou podnikání a obnovy infrastruktury. Jmenovitě proběhly projekty *Reintegrace odmítnutých žadatelů o azyl a ilegálních migrantů vracejících se dobrovolně do Gruzie/Tbilisi* v letech 2003–2005, nebo *Prevence nelegální migrace obyvatel z Gruzie do ČR, podpora infrastruktury a rozvoje a Stabilizace situace obyvatel Gruzie* v letech 2005–2007, vše v gesci Ministerstva vnitra ČR. (ZÚ Tbilisi, 2007) V současnosti dochází v tomto sektoru k realizaci nových projektů, jejichž úkolem je úspěšně navázat na ty předchozí. Dalším sektorem, kde je poskytována rozvojová pomoc, je oblast školství – ČR již po několik let poskytuje Gruzii možnost vládních stipendií pro místní studenty na studium na českých vysokých školách.

Kromě rozvojové spolupráce byla Gruzie i příjemcem humanitární pomoci v roce 2005 na překonání následků ničivých povodní v dubnu téhož roku. (ZÚ Tbilisi, 2007)

Životní úroveň obyvatel, zkušenosti s realizací rozvojových projektů, přítomnost ZÚ v Tbilisi a současné bezproblémové vztahy obou zemí jsou dostatečné k zařazení Gruzie na seznam dalších možných prioritních zemí české ZRS. Stát se nachází v ekonomicky i sociálně zaostalé oblasti a potenciálním zlepšením situace v této zemi by mohlo dojít k rozvoji celého regionu. Jedinou překážkou se jeví relativně nestabilní politická situace, v posledních letech se země zmítala ve vnitropolitických bojích. V únoru 2008 proběhly prezidentské volby, které byly mezinárodními pozorovateli uznané za regulérní, a země by se tak mohla opět politicky stabilizovat.

6.3 Shrnutí

ČR po vstupu do EU změnila dosavadní nesystémový přístup poskytování ZRS a v roce 2004 určila své teritoriální priority. I přes to, že došlo k výrazné redukci prioritních zemí, počet současných osmi je obecně brán stále jako vysoký. Samotný výběr je dodnes považován za netransparentní, důkazem toho je nezveřejnění oficiálních kritérií použitých při výběru, konečný počet vybraných zemí, a také jednotlivé státy zařazené na seznam prioritních zemí. I když vláda ČR dala tímto rozhodnutím vizi dlouhodobější programové rozvojové spolupráce s těmito zeměmi, lze do budoucna očekávat další posun k zefektivnění českého systému, a to jak zmenšením počtu prioritních zemí, tak změnou zemí samotných. Tato kapitola se pokusila určit vždy jednu potenciální prioritní zemi z každého rozvojového regionu. V Latinské Americe se jeví nejvhodnějším kandidátem Nikaragua, v Africe je to Etiopie, která se nedostala na seznam prioritních zemí v roce 2004 zřejmě jen díky politickému kritériu; v Asii se jeví možnými kandidáty Kyrgyzstán a Filipíny, evropským kandidátem je potenciálně nejvhodnější Gruzie. Všechny tyto země splňují primární kritéria potřebnosti pomoci, existence historických vazeb na ČR/Československo a dostatek implementovaných projektů potřebných k určení dostatečné zkušenosti s realizací rozvojové spolupráce v těchto zemích.

7 Závěr

Česká republika se svým vstupem do Evropské unie v roce 2004 přiřadila ke skupině zemí, jejichž systém poskytování zahraniční rozvojové spolupráce by měl splňovat nejpřísnější požadavky světové donorské komunity. Základem tomu se stal dokument Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU ze dne 31. března 2004, který změnil dosavadní přístup a vnesl do českého systému nové prvky s cílem posílit efektivitu a transparentnost rozvojové spolupráce. Součástí se také stala redukce dosavadních teritoriálních priorit a určení hlavních prioritních zemí, kam má směřovat rozvojová spolupráce v dlouhodobém časovém horizontu. Na základě kombinace všeobecně používaných kritérií pro výběr partnerských zemí poskytuje Česká republika dlouhodobou rozvojovou spolupráci do osmi prioritních zemí, s nimiž byly vypracovány, mimo jiné studiiemi Poverty Reduction Strategy Papers daných zemí, střednědobé dokumenty definující programovou spolupráci mezi oběma zeměmi na pětileté období. Tyto dokumenty identifikovaly jednak důvody, proč byly jednotlivé země zařazeny na seznam prioritních zemí, ale také geografické a sektorové zaměření spolupráce. Jedním z cílů bakalářské práce bylo zhodnotit kritéria výběru, která se při určování partnerských zemí používají a která byla aplikována i při selekci v roce 2004. Z uvedených informací v této práci vyplývá skutečnost, že se Ministerstvo zahraničních věcí ČR, jako orgán zodpovědný za výběr prioritních zemí, řídilo spíše ekonomickými a obchodními zájmy, než primárními zájmy potenciálních přijímajících zemí. Za minimálně sporné se na seznamu českých prioritních zemí dají považovat Srbsko, Bosna a Hercegovina a Moldavsko, především z důvodu vyšší ekonomické a sociální úrovně než je běžné u rozvojových států, a také Zambie, ve které nebylo implementováno dostatečné množství rozvojových projektů k zařazení státu na seznam prioritních zemí. Ve třetí kapitole je cílem práce identifikovat další české potenciální prioritní země. Dnes je jasné, že se seznam partnerských zemí určených pro dlouhodobou spolupráci bude v nejbližších letech měnit, a to jak snížením celkového počtu států, tak také změnou některých jednotlivých prioritních zemí založenou na evaluaci dosavadní rozvojové spolupráce. Komparací dat základních ukazatelů kritérií výběru partnerských zemí je vždy z jednoho regionu identifikován a popsán jeden potenciální kandidát vhodný na místo prioritní země české zahraniční rozvojové spolupráce.

8 Shrnutí

Tato bakalářská práce se zabývá prioritními zeměmi české zahraniční rozvojové spolupráce, kritérii používanými při jejich výběru a identifikaci dalších potenciálních kandidátských zemí. V práci je provedena deskripce a analýza historie českého systému rozvojové spolupráce a výběru prioritních zemí v roce 2002 a 2004 dle používaných mezinárodních kritérií, přičemž diskutována jsou pouze nejdůležitější kritéria. Stěžejní částí bakalářské práce se stává studie jednotlivých CSPs s danými prioritními zeměmi s cílem určit důvody zařazení státu na seznam prioritních zemí a identifikace realizovaných rozvojových projektů.

Na základě předchozí deskripce a rešerše údajů o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky (a zejména teritoriálních priorit) dochází, formou aplikace nejpoužívanějších kritérií, k identifikaci dalších potenciálních prioritních zemí. Je určeno pět regionů, ve kterých je identifikována vždy jedna potenciální prioritní země, a to s ohledem na ty současné.

Klíčová slova: prioritní země, rozvojová spolupráce, Ministerstvo zahraničních věcí ČR, kritéria výběru partnerských zemí.

9 Summary

The thesis is concerned with the priority countries of the Czech foreign development cooperation, criteria which have been used for their selection, and with identification of other potential candidate states. Description and analysis of the Czech development cooperation system and its history, and selection of priority countries according to international criteria made in the years 2002 and 2004, is accomplished here. The most important criteria are discussed in detail. The principal part of this thesis is a study of individual Country Strategy Papers of Czech priority countries, determination of the arguments which led to an inclusion of these states to the Czech priority countries list, and identification of implemented development projects.

On the basis of the previous Czech foreign development cooperation (and particularly territorial priorities) data description and research, other potential priority countries are identified in the form of application of the most frequently used criteria. Five development regions are identified, and in each of them and one potential priority country with respect to present ones is selected

Key words: priority countries, development cooperation, the Ministry of the Foreign Affairs of the Czech republic, partnership countries selection criteria.

10 Použité zdroje

- **Rozvojové projekty:**

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Souhrnná tabulka schválených bilaterálních projektů české zahraniční rozvojové spolupráce – rok 2004.* [online] Dostupné z WWW <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/projekty_2004.xls> [cit. 2008–02-13]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Souhrnná tabulka schválených bilaterálních projektů české zahraniční rozvojové spolupráce – rok 2005.* [online] Dostupné z WWW <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/projekty_2005.xls> [cit. 2008–02-13]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Souhrnná tabulka schválených bilaterálních projektů české zahraniční rozvojové spolupráce – rok 2006.* [online] Dostupné z WWW <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/projekty_2006.xls> [cit. 2008–02-13]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Souhrnná tabulka schválených bilaterálních projektů české zahraniční rozvojové spolupráce – rok 2007 – neprioritní země.* [online] Dostupné z WWW <<http://www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=25>> [cit. 2008–02-13]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Souhrnná tabulka schválených bilaterálních projektů české zahraniční rozvojové spolupráce – rok 2007 – prioritní země.* [online] Dostupné z WWW <<http://www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=24>> [cit. 2008–02-13]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Souhrnná tabulka schválených bilaterálních projektů české zahraniční rozvojové spolupráce – rok 2008 –neprioritní země.* [online] Dostupné z WWW <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/plan_zrs_2008_priloha2.xls> [cit. 2008–02-13]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Souhrnná tabulka schválených bilaterálních projektů české zahraniční rozvojové spolupráce – rok 2008 –prioritní země.* [online] Dostupné z WWW

<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/plan_zrs_2008_priloha1.xls> [cit. 2008–02-13]

- **Jednotlivá CSPs:**

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Program rozvojové spolupráce s Angolou na období 2006–2010.* [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/angola.pdf>> [cit. 2008–04-20]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Program rozvojové spolupráce s Bosnou a Hercegovinou m na období 2006–2010.* [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/bih.pdf>> [cit. 2008–04-20]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Program rozvojové spolupráce s Jemenem na období 2006–2010.* [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/jemen.pdf>> [cit. 2008–04-20]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Program rozvojové spolupráce s Moldavskem m na období 2006–2010.* [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/moldavsko.pdf>> [cit. 2008–04-20]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Program rozvojové spolupráce s Mongolskem na období 2006–2010.* [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/mongolsko.pdf>> [cit. 2008–04-20]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Program rozvojové spolupráce se Srbskem a Černou Horou na období 2006–2010.* [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/sim.pdf>> [cit. 2008–04-20]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Program rozvojové spolupráce s Vietnamem na období 2006–2010.* [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/vietnam2.pdf>> [cit. 2008–04-20]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Program rozvojové spolupráce se Zambii na období 2006–2010*. [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/zambie.pdf>> [cit. 2008–04-20]

- **Usnesení vlády ČR:**

Usnesení vlády České republiky ze dne 15. března 1995 č. 153 + P k zásadám pro poskytování zahraniční pomoci. Dostupné z WWW

<http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/7897B04C221A1F30C12571B6006BDB3E?OpenDocument> [cit. 2008–02-02]

Usnesení vlády České republiky ze dne 23. ledna 2002 č. 91 o Koncepti zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007. Dostupné z WWW

<http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/CD08EB02CBB63F2AC12571B6006D20EA?OpenDocument> [cit. 2008–01-02]

Usnesení vlády České republiky ze dne 31. března 2004 č. 302+P o Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie.

Dostupné z WWW

<http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/66E45F679EF975CAC12571B6006EB537?OpenDocument> [cit. 2008–01-02]

Usnesení vlády České republiky ze dne 12. října 2005 č. 1311 o Pravidlech pro výběr a financování bilaterálních projektů v rámci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Dostupné z WWW

<http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/WebGovRes/E3FFF60652C55D4CC12571B6006F7628?OpenDocument> [cit. 2008–01-02]

- **Ostatní:**

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Manuál projektového cyklu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*. [online] Dostupné z WWW

<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/manual_pcm_zrs.pdf> [cit. 2008–01-20]

ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. [online] Dostupné z WWW

<<http://www.rozvojestredisko.cz/download.php?id=55>> [cit. 2008–02-13]

HOLÍKOVÁ, P., TREFIL, P., KALOUS, L., Editors, 2007: *Poradenství v oblasti chovu ryb a drůbeže*. [online]. Dostupné z WWW <www.angola.czu.cz> [cit. 2008–02-17]

INTERNATIONAL TELECOMMUNICATION UNION. *Who Are the Least Developed Countries*. [online]. c2008. Dostupné z WWW <<http://www.itu.int/ITU-D/ldc/who.html>> [cit. 2008–02-05]

JELÍNEK, P.: *Stanovisko Rozvojového střediska ÚMV ke kritériím výběru prioritních zemí a návrh na stanovení teritoriálních priorit české ZRP*

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Analýza a zhodnocení realizace zahraniční rozvojové pomoci 1996–2000*. [online]. c2007. Dostupné z WWW

<<http://www.mzv.cz/wwwo/MZV/default.asp?id=43066&ido=18872&idj=1&amb=1>> [cit. 2007–12-29]

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Encyklopedie států a území světa. Afrika – Etiopie*. [online]. c2007. Dostupné z WWW

<<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/stat.asp?StaID={D85BEF1F-43C2-47C5-94A7-9256E17CCABC}>> [cit. 2008–01-29]

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Encyklopedie států a území světa. Asie – Filipíny*. [online]. c2007. Dostupné z WWW

<<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/stat.asp?StaID={BCB04E14-1610-4BA0-ACB9-A43BB6B7BB3C}>> [cit. 2008–01-29]

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Encyklopedie států a území světa. Asie – Gruzie*. [online]. c2007. Dostupné z WWW

<<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/stat.asp?StaID={7E07FD9D-5E6F-4860-99AD-9E141AA1C538}>> [cit. 2007–12-22]

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Encyklopedie států a území světa. Asie – Kyrgyzstán*. [online]. c2007. Dostupné z WWW

<<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/stat.asp?StaID={DBE31701-EB29-4A44-A6C6-38DA81A1107B}>> [cit. 2008–01-13]

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Encyklopedie států a území světa. Blízký Východ – Palestina*. [online]. c2007. Dostupné z WWW

<<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/stat.asp?StaID={5C6602BF-F927-4E0E-A9D3-0F47C0A125D5}>> [cit. 2007–12-29]

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007*. [online] Dostupné z WWW

<http://www.rozvojovestredisko.cz/files/koncepce_ZRP_CR_2002-07.pdf> [cit. 2007–12-20]

MOLDAVA, T., KOL. AUTORŮ: *Státy světa. Aktualizované vydání 2002*. Brno: Fragment, 2001. 424 s. ISBN 80–7200-669 – X

NADACE SOPHIA. *Výroční zpráva 2006*. [online]. Dostupné z WWW

<http://www.nadacesophia.cz/Doc/VZ_Nadace%20Sophia_2006.pdf> [cit. 2008–02-17]

PLEŠINGER, J., JELÍNEK, P., 2005: *Zahraniční rozvojová spolupráce ČR*. [online]

Dostupné z WWW <<http://rozvojovka.cz/index.php?id=200&idArt=3>> [cit. 2007–12-17]

SKOKAN, L., BURSA, M., PEŠTOVÁ, J.: *Geografické tabulky. 4. aktualizované vydání*. Praha: Scientia, 2004. 164 s. ISBN 80–7183-307 – X

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Index plátců úplatků (BPI) 2006*. [online].

c2007. Dostupné z WWW <<http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=2872>> [cit. 2007–12-01]

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Index vnímání korupce – CPI 2005*. [online]. c2007. Dostupné z WWW <<http://www.transparency.cz/index.php?id=2792>> [cit. 2007-12-01]

UN OFFICE OF THE HIGH REPRESENTATIVE FOR THE LEAST DEVELOPED COUNTRIES, LANDLOCKED DEVELOPING COUNTRIES AND SMALL ISLAND DEVELOPING STATES (UN-OHRLLS). *List of Least Developed Countries*. [online]. c2008. Dostupné z WWW <<http://www.un.org/special-rep/ohrlls/ldc/list.htm>> [cit. 2008-02-05]

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM. *Human Development Report 2006*. [online]. Dostupné z WWW <<http://78.136.31.142/en/media/hdr06-complete.pdf>> [cit. 2008-01-05]

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM. *Human Development Report 2007-2008*. [online]. Dostupné z WWW <http://hdr.undp.org/en/media/hdr_20072008_en_complete.pdf> [cit. 2008-01-05]

VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V KOSTARICE. *Nikaragua – Souhrnné teritoriální informace*. [online]. c2005. Dostupné z WWW <<http://www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=18393>> [cit. 2008-04-01]